

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filozofie
Studijní program: Učitelství pro II. stupeň ZŠ
Studijní obor Anglický jazyk – Občanská výchova

PŘÍČINY SEKULARIZACE NA LIBERECKU
THE CAUSES OF SECULARIZATION IN THE LIBEREC AREA

Diplomová práce: 2011–FP–KFL– 207

Autor:
Petr HLADÍK

Podpis:

Adresa:
Mšenská 62
Jablonec nad Nisou, 466 04

Vedoucí práce: IC.Lic. Michal Podzimek, Th.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
88	3	3	2	45	3

V Liberci dne: 29. dubna 2011

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra filosofie

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant): Petr HLADÍK

studijní obor (kombinace): Anglický jazyk - Občanská výchova

Název DP: **Příčiny sekularizace na Liberecku**

Název DP v angličtině: The Causes of Secularization in the Liberec area

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ing. Miloš Raban, Th.D.

Konzultant:

Termín odevzdání: srpen 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 7.12.2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (diplomant): PETR HLADÍK

Datum: 10.3. 2011

Podpis: Petr Hladík

Název DP: Příčiny sekularizace na Liberecku

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ing. Miloš Rabaň, Th.D.

Cíl: zaznamenat, analyzovat a vyhodnotit proces sekularizace na Liberecku a pojmenovat následky
zaznamenat a analyzovat příběhy lidí

Požadavky: znalost dějin Liberecka
orientace v poválečném osídlování Liberecka
přehled o dějinách České katolické církve po roce 1945
znalost náboženského prostředí na Liberecku

Metody: kvalitativní výzkum- interview, dotazník
analýza získaných dat
kazuistika

Literatura: archivní materiály knihoven na Liberecku
Štampach, I.O. Přehled religionistiky. Praha. Portál 2008. ISBN 978-80-7367-384-0
Kaplan, K. Stát a církev v Československu v letech 1948-1953. Brno. Doplněk 1993. ISBN 80-85765-27-6
Boháč, Z. Atlas církevních dějin 1918-1999. Kostelní Vydří. Karmelitánské nakladatelství 1999. ISBN 80-7192-405-9
Král, M. Soumrak ateizmu. Praha. Dobra 2009 ISBN 978-80-86459-60-8
Fiala, P. Laboratoř sekularizace : náboženství a politika v ne-náboženské společnosti: český případ. Brno. Centrum pro studium demokracie a kultury 2007 ISBN 978 -80 -7325 -141 -3

Čestné prohlášení

Název práce: Příčiny sekularizace na Liberecku
Jméno a příjmení autora: Petr Hladík
Osobní číslo: P06100011

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomová práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 29. dubna 2011

Petr Hladík

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat in memoriam doc. PhDr. Ing. Miloši Rabanovi, Th.D. za inspiraci, velmi cenné rady a konzultace.

Dále bych také touto cestou rád poděkoval IC.Lic. Michalu Podzimekovi, Th.D. za odborné vedení, velmi cenné rady, trpělivost a poskytnutí konzultací při zpracování této práce.

Příčiny sekularizace na Liberecku

Zpracoval: Hladík Petr

Vedoucí DP: IC.Lic. Michal Podzimek, Th.D.

Anotace:

Diplomová práce „Příčiny sekularizace na Liberecku“ se zabývá procesem sekularizace a jeho příčinami na území dnešního Libereckého kraje a analyzuje stav současné náboženské situace v této oblasti. První část se zabývá vztahem mezi náboženstvím a moderní společností. Detailněji se zaměřuje na proces sekularizace ve 20. století. Ve druhé části je deskriptivní metodou nastíněna historie Liberecka a katolické církve. Ve třetí analytické části jsou prezentovány rozhovory, které jsou následně analyzovány. Předkládaná práce si klade za cíl identifikaci příčin současné náboženské situace v Libereckém kraji.

Klíčová slova:

sekularizace, náboženství, Liberecký kraj, katolicismus, kvalitativní výzkum, ateismus

The causes of secularization in the Liberec area

Annotation:

The Diploma Thesis „The causes of secularization in the Liberec area” deals with the process of secularization and its causes in the Liberec area. The thesis is focused on the analysis of the current religious situation in the Liberec area. The first part deals with the definition of a relationship between religion and the modern society. It is focused on the process of secularization in the 20th century. In the second part there is a presentation focused on the history of the Liberec county and the catholic church. In the third analytical part are stated all interviews, which are followed by an analysis. The goal of this diploma thesis is to identify the causes of the current religious situation in the Liberec county.

Keywords: secularization, the Liberec county, catholicism, quantitative research, atheism

OBSAH:

Úvod.....	8
1. Náboženství a společnost.....	10
2. Sekularizace.....	13
2.1 Definice sekularizace.....	14
2.2 Terminologie.....	15
2.3 Sekularizace v západní kultuře.....	16
2.3.1 Konzumerismus.....	17
2.3.2 Ateismus.....	18
2.3.2.1 Humanistický ateismus.....	18
2.3.2.2 Sociální ateismus.....	19
2.3.2.3 Scientistní ateismus.....	19
2.3.3 Industrializace.....	19
2.3.4 Kapitalismus.....	20
2.4 Teorie sekularizace.....	20
2.4.1 Koncept Bryana Wilsona.....	21
2.4.2 Koncept Thomase Luckmanna.....	22
2.4.3 Koncept Petera L. Bergera.....	24
2.4.4 Kritika teorie sekularizace.....	25
3. Historie katolické církve na Liberecku.....	28
3.1 Vývoj po roce 1945.....	28
3.2 Vývoj po roce 1948.....	29
3.3 Vývoj po roce 1989.....	33
4. Historie Liberecka od roku 1945 do současnosti.....	34
4.1 Liberecký kraj.....	34
4.2 Historie Libereckého kraje.....	34
4.2.1 Období 1945-1948.....	34
4.2.1.1 Odsun Němců.....	34
4.2.1.2 Reemigrace volyňských Čechů.....	37
4.2.1.3 Romské etnikum.....	38
4.2.2 Liberecký kraj od roku 1968.....	40
4.3 Náboženská situace na Liberecku na přelomu tisíciletí.....	40
5. Informace o výzkumu.....	46
5.1 Stanovený cíl.....	46
5.2 Strategie výzkumu.....	46
5.3 Výzkumný vzorek.....	47
5.4 Koncept výzkumu.....	48
5.5 Metoda sběru dat.....	48
5.6 Zpracování dat.....	49
5.7 Rozhovory.....	49
5.7.1 český Němec pan Siegfried.....	49
5.7.1.1 Kazuistika.....	50
5.7.2 Respondent ve věku 24 let pan Štěpán.....	51
5.7.2.1 Kazuistika.....	52

5.7.3	Obyvatel Libereckého kraje pocházející z východního Slovenska paní Marie ...	53
5.7.3.1	Kazuistika	54
5.7.4	Řeholní sestra Bohumila	55
5.7.4.1	Kazuistika	56
5.7.5	Respondent ve věku 50 let pan Rudolf.....	56
5.7.5.1	Kazuistika	57
5.7.6	Respondent ve věku 31 let paní Hana	58
5.7.6.1	Kazuistika	59
5.7.7	Volyňský Čech pan Miloš	59
5.7.7.1	Kazuistika	60
5.7.8	Rom pan Dušan.....	61
5.7.8.1	Kazuistika	62
6.	Výsledky výzkumu.....	63
6.1	Vztah k náboženství jednotlivých respondentů	63
6.1.1	Respondenti s náboženským vyznáním.....	63
6.1.2	Respondenti bez náboženského vyznání	65
6.1.3	Participace respondentů na organizovaném náboženském životě	66
6.2	Příčiny odklonu od tradičních náboženských společností a církví v České republice.....	67
7.	Liberecký kraj ve vztahu k náboženství	70
7.1.1	Politické a historické události týkající se procesu sekularizace na Liberecku.....	72
7.1.1.1	Poválečný vývoj.....	72
7.1.1.2	Komunistický režim v Československu	72
7.2	Životní styl a hodnoty obyvatel Libereckého kraje	74
7.2.1	Konzumní společnost.....	74
7.2.2	Jiné charakteristiky	75
7.3	Změna v životním stylu a hodnot obyvatel Libereckého kraje	76
7.4	Kazuistiky	77
8.	Diskuze.....	78
	Závěr	80
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY :	81
	Seznam tabulek a grafů	85
	Tabulky	85
	Grafy	85
	SEZNAM PŘÍLOH.....	86

Úvod

Česká republika je jednou z nejvíce sekularizovaných zemí na světě. Petr Fiala ve své knize *Laboratoř sekularizace* hovoří o „zvláštním případě.“¹ Společnost prošla několika proměnami, které zanechaly svůj vliv na religiozitu místního obyvatelstva. V této diplomové práci bude pojednáno o Libereckém kraji. Na tomto území docházelo k velké migraci obyvatel, což se projevilo ve střetávání různých kultur a národností. K tomu především přispěla druhá světová válka, poválečný vývoj a následný komunistický převrat v únoru 1948.

Tento kraj jsem si vybral z několika důvodů. První je čistě osobního charakteru - narodil jsem se v Liberci a celý život strávil v Jablonci nad Nisou. Druhým důvodem je historie Libereckého kraje, která byla velice bohatá a formovala obyvatelstvo. Dle průzkumu Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001² se v Libereckém kraji nacházelo pouhých 18,4 procenta obyvatel s náboženským vyznáním. Tento zajímavý jev bude na následujících stranách blíže specifikován a vyhodnocen. Cílem této práce je zaznamenat a analyzovat proces sekularizace na Liberecku.

Diplomová práce je strukturována do osmi kapitol. První část bude zaměřena na vymezení vztahu mezi náboženstvím a moderní společností. Druhá část bude věnována sekularizaci. Tento pojem bude definován a vymezen v kontextu západní kultury, jejíž jsme obyvateli. Dále v této kapitole budou podrobeny analýze tři základní koncepty sekularizace od autorů Petera L. Bergera, Thomase Luckmanna a Bryana Wilsona. Ve třetí kapitole bude nastíněn vývoj katolické církve na území dnešního Libereckého kraje od konce druhé světové války po současnost. Ve čtvrté kapitole budou zachyceny nejvýznamější historické události od skončení druhé světové války na Liberecku. Pátá kapitole přinese rozhovory a kazuistiky jednotlivých respondentů, které budou v empirické části analyzovány a pomohou vysvětlit příčiny současné náboženské situace v Libereckém kraji.

¹ FIALA, Petr. *Laboratoř sekularizace : Náboženství a politika v ne-náboženské společnosti: český případ*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 183 s., s.9.

² podrobné výsledky Sčítání lidu, domů a bytů roku 2001 jsou dostupné na webové adrese Českého statistického úřadu: <http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/index>

Při vypracování této diplomové práce byla použita řada metod. V první a druhé části byla provedena metoda syntézy odborné literatury, zahrnující i cizojazyčné prameny a internetové zdroje. Ve třetí a čtvrté kapitole je vyličen deskriptivní formou historie Liberecka a katolické církve v Československu. Zde je čerpáno z odborné literatury a archivních materiálů týkajících se především odsunu německého obyvatelstva. V analytické části budou nejprve uvedeny rozhovory s respondenty a kazuistika každého z nich.

Samotná analýza bude rozdělena do tří stěžejních oblastí : první se bude zabývat osobním vztahem respondenta k náboženství, druhá bude zkoumat příčiny odklonu od organizovaných náboženských organizací a církví na Liberecku a třetí, která bude věnována životnímu stylu a hodnotám občanů Libereckého kraje. Výpovědi respondentů pomohou v hledání příčin sekularizace na Liberecku.

Za výběrem tohoto zajímavého tématu stojí především jeho současná neprobádanost. Česká republika je vykreslována jako jedna z nejateističtějších zemí světa. Vzhledem k tomu, že velice často jezdím do Polska, mě zaujal tak markantní rozdíl v podobě religiozity vzájemně sousedících států. Dalším důvodem je stránka osobní - moje babička se přistěhovala do Jablonce nad Nisou z východního Slovenska po druhé světové válce. Myslím si, že toto území má velice zajímavou a dlouhou historii. Při psaní této práce jsem narazil na několik problémů. Největším z nich byl nedostatek odborné literatury, která by se věnovala současné náboženské situaci na území České republiky.

1. Náboženství a společnost

V této kapitole bude nastíněn vztah mezi náboženstvím a společností. Pojem náboženství je odvozen z latinského slova *religio*. Z tohoto slova bylo vytvořeno několik odvozenin jako například *religare* nebo *relegere*. Význam těchto slov není stejný, ale shodují se v jedné věci - základní rozdělení světa je na lidskou a božskou sféru.³ Člověk si tedy uvědomuje, že jeho samotnou existenci něco transcenduje a tuto skutečnost nelze nijak empiricky zachytit. Náboženství se vždy skládá z těchto tří znaků:

1. člověk si uvědomí závislost na vyšší existenci, která ho přesahuje
2. člověk si k této existenci vytvoří vztah
3. člověk začne tento vztah projevovat uctíváním.⁴

Vztahem náboženství a společnosti se zabývá věda zvaná sociologie náboženství. Tato vědní disciplína povstala ze sociologie a mezi první filozofy a sociology, kteří se jí zabývali, patří například Emile Durkheim, Max Weber a Karl Marx. Sociologie náboženství analyzuje funkce a role, které náboženství hraje v lidském životě. Snaží se zachytit vliv náboženství na společnost a naopak. V 19. a 20. století docházelo v západním světě k šíření sekularizace a logicky se objevily úvahy o roli a důležitosti náboženství pro život každého lidského jedince. Postavení náboženství ve společnosti se neustále mění a dochází tak k jeho neustálému vývinu. K nejčastěji zmiňovaným tématům v moderní sociologii náboženství patří teorie sekularizace a vznik nových náboženských hnutí. Moderní sociologové náboženství, kteří se zabývali sekularizací, byli mimo jiné Bryan Wilson, Peter L. Berger, Thomas Luckmann a Karl Dobbelaere.

Francouzský sociolog Emile Durkheim se ve své knize *Elementární formy náboženského života*⁵ pokusil o první vyjádření vztahu mezi společností

³ KONIG, Franz; WALDENFELS, Hans. *Lexikon náboženství*. Praha : Victoria Publishing, 1994. 640 s., s. 371.

⁴ PODZIMEK, Michal . *Dějiny filosofie náboženství*. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2007. 195 s., s. 9.

⁵ DURKHEIM, Émile. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha : Oikoymenth, 2002.

a náboženstvím. V knize vše ilustroval na nejprostší formě náboženství - totemismu. Náboženství definoval následujícím způsobem: „*Systém víry a praktik, které sjednocují všechny své přívržence v jediném morálním společenství nazývaném církev.*“⁶ Durkheim v této definici vyjadřuje důležitost funkce náboženství ve společnosti, která především přispívá k jejímu utužování. Další nezastupitelnou funkcí náboženství je integrace. Ta pomáhá začlenit jedince do fungující společnosti.⁷ Emile Durkheim spatřoval náboženství jako nedílnou součást každé společnosti.

Durkheimovy teze o náboženství se staly základní platformou při pozdějším definování vztahu náboženství a společnosti. Z jeho myšlenek později vychází mnoho dalších sociologů náboženství jako například Thomas O'Dea nebo Peter L. Berger.

Sociologie náboženství analyzuje roli náboženství v moderní společnosti. Tradiční společnost byla nahrazena moderní, když došlo k velkým a zásadním změnám ve společnosti. Tento jev se nazývá procesem modernizace a jeho výsledkem je moderní společnost tak, jak ji známe v dnešní podobě. Stěžejní práci o modernizaci napsal Anthony Giddens a jmenuje se *Důsledky modernity*.⁸ Dle Giddense modernitu tvoří tři zdroje, které jsou navzájem propojené:

1. oddělení času a prostoru
2. rozvinutí vyvazujících mechanismů
3. reflexivní přivlastňování vědění⁹

Z této práce čerpá i český sociolog a religionista Dušan Lužný. Ten charakterizuje moderní společnost pomocí několika změn, které v ní proběhly, a bere v potaz zmíněné zdroje, které definoval Giddens.

⁶ tamtéž, s.56.

⁷ VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha : Grada Publishing, 2010. 256 s., s. 10.

⁸ GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. Praha : Slon, 1998. 158 s.

⁹ tamtéž, s.52.

1. změna v ekonomickém životě společnosti

Základ moderní společnosti dala změna ekonomického systému. S příchodem industrializace a kapitalistické ekonomiky došlo k úplné změně ekonomického trhu. V tradiční společnosti bylo využíváno pouze obnovitelných zdrojů a přírodních bohatství. V moderní společnosti došlo na využívání i neobnovitelných zdrojů a přírodních bohatství.¹⁰ Změna ekonomického systému je první ze sociokulturních diferencí charakterizujících moderní společnost.

2. změny chápání prostoru a času

Anthony Giddens zmiňuje, že při procesu modernizace se proměnily časoprostorové vztahy. V tradiční společnosti bylo určení času spojeno s konkrétním místem. V moderní společnosti tomu je naopak a dochází k odtržení času a prostoru. Zapříčinil to vynález hodin a jeho postupné rozšíření a užívání všemi členy společnosti. Znakem tohoto procesu je standardizace kalendáře a jeho globální užití.¹¹

Po „vyprázdnění času“ došlo i k „vyprázdnění prostoru.“ V tradiční předmoderní společnosti odkazovaly místo (place) a prostor (space) na totéž. V modernitě došlo k odtržení místa a času.¹²

Změna v chápání prostoru a času souvisela s vývojem komunikačních technologií a rozvojem dopravní obslužnosti. Docházelo ke zkracování časů nutných k překonání určité vzdálenosti - pomohl k tomu pokrok v technické oblasti, kdy lidstvo vynalezlo nové a efektivnější způsoby dopravy. Tato snaha byla poháněna industrialismem a kapitalismem, protože výrobek bylo nutné prodat. Další podstatnou změnou byla urbanizace. Velká města se stala centry oblastí a lidé z venkova se do nich stěhovali ve snaze najít nové zaměstnání. Mobilita ve společnosti se podstatně zvýšila, což vedlo

¹⁰ LUŽNÝ, Dušan. *Náboženství a moderní společnost : Sociologická teorie modernizace a sekularizace*. Brno : Masarykova univerzita, 1999. 183 s., s. 10-11.

¹¹ tamtéž, s.11.

¹² GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. Praha : Slon, 1998. 158 s, s. 23-26.

ke zpretrhání dosavadních sociálních vazeb a hodnot.¹³ Tyto časoprostorové změny jsou nedílnou součástí procesu modernizace.

3. změny v charakteru a distribuci vědění

Vědění má svoje základy postaveny na osvícenství. Základními prvky jsou racionalismus, empirismus, univerzalismus, emancipace a svoboda, individualismus a pokrok, které jsou chápány jako vývoj od méně vyvinuté formy společnosti ke společnosti vyšší úrovně. Základním prvkem moderního myšlení je snaha o technické a mechanické řešení problémů. Cílem tohoto myšlení je ovládnutí vnějšího prostředí, tzn. jiných lidí, kultur a přírody.¹⁴

4. změny v mocenské struktuře

Poslední oblastí jsou změny v mocenské struktuře. Základním prvkem moderní společnosti je princip národního státu. Ten je postaven na hierarchicky postaveném aparátu, který je omezen zákony. Základním principem moderního státu pak tedy je oddělení soudní, výkonné a zákonodárné moci. Dalším podstatným znakem je parlamentní demokracie. K modernímu státu patří i sekularizace, kdy dojde ke zmenšení vlivu církve na určité oblasti v životě lidského jedince - např. školství.¹⁵ Míra této změny je ovšem individuální a záleží na přístupu každého státu.

Všechny tyto změny, které popisuje Lužný, zapříčinily přechod od tradiční společnosti ke společnosti moderní a byly zásadní pro život člověka. Modernizace je pro sekularizaci velice podstatná a dá se říci, že bez procesu modernizace by nebylo sekularizace.

2. Sekularizace

Náboženství neodmyslitelně patří k celým dějinám lidstva a i v moderních dějinách hraje svoji důležitou a nepostradatelnou roli, která se pod tíhou nejrůznějších vlivů mění. Sekularizace vysvětluje pozměňující se roli náboženství v moderní společnosti

¹³ LUŽNÝ, Dušan. *Náboženství a moderní společnost : Sociologická teorie modernizace a sekularizace*. Brno : Masarykova univerzita, 1999. 183 s., s. 11-12.

¹⁴ tamtéž, s. 12-13.

¹⁵ tamtéž, s. 14.

a přibližuje nám také roli náboženství v budoucnosti. Česká republika je považována za jednu z nejvíce ateistických zemí světa - dle posledního průzkumu se 59 procent obyvatel přihlásilo k ateismu.¹⁶ V roce 1921 byla situace opačná - z více než třinácti a půl milionu obyvatel tehdejšího Československa bylo pouze 5 procent bez náboženského vyznání. Největší počet věřících měla církev římskokatolická, se kterou se identifikovalo 80 procent obyvatel.¹⁷ Na mysl vyvstává otázka, co způsobilo současnou situaci. Tento zajímavý fenomén je ve své rozsáhlosti v Evropě ojedinělý.

V této práci bude cílem zájmu oblast dnešního Libereckého kraje, kde došlo k velké migraci obyvatelstva. Liberecko patří, co se týče počtu obyvatel s náboženským vyznáním, mezi jedny z nejvíce „ateistických“ oblastí České republiky. V okresech Liberec a Jablonec nad Nisou se průměrná hodnota obyvatel s náboženským vyznáním pohybuje mezi 15,9 a 21,1 procenta.¹⁸ Tyto údaje patří v kontextu celé České republiky, jak bude později ilustrováno, k nejnižším.

Tato fakta jsou důsledkem procesu sekularizace, kdy došlo k odklonu od tradičních náboženských organizací a církví v celé České republice. Tento fenomén je velice zajímavý a v následující kapitole bude pojem sekularizace definován detailněji.

2.1 Definice sekularizace

Sekularizace pochází z latinského slova *saeculum a saecularis*. První znamená *svět* a druhé *světský*. Sekularizace znamená v původním kontextu zesvětštění, potlačení vlivu náboženství nebo převod církevního majetku do světské sféry. Tento pojem má velice široký význam a v dějinách docházelo k jeho vývoji. Výraz sekularizace označoval ještě v polovině 19. století převod církevního jmění do světských rukou, případně odchod mnichů a jeptišek z klášterů. V průběhu dalších padesáti či šedesáti let však získal mnohem širší význam, a to zejména v důsledku tlaku, který v západoevropském

¹⁶ HAMPLOVÁ, Dana; ŘEHÁKOVÁ, Blanka. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí : Výsledky mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008- Náboženství*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2009. 139 s., s. 41.

¹⁷ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu 1948-1953*. Brno : Doplněk, 1993. 440 s., s. 5.

¹⁸ HAMPLOVÁ, Dana; ŘEHÁKOVÁ, Blanka. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí : Výsledky mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008- Náboženství*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2009. 139 s., s. 35.

prostředí vytvořila sociologie.¹⁹ V dnešním novodobém kontextu je pojem sekularizace vysvětlován jako marginalizace vlivu náboženství na veřejný život.

Hugh McLeod ve své knize *Sekularizace v západní Evropě*²⁰ zmiňuje, že jako první použil termín sekularizace v širším smyslu historik W.E.H. Lecky, který v roce 1865 mluvil o „*Všeobecné sekularizaci evropského ducha a o sekularizaci politiky*.“ Tímto slovním spojením nazýval potlačení náboženských ohledů ve vztazích mezi státy a v rozhodnutích o vstoupení do války.²¹

Lužný a Nešpor v knize *Sociologie náboženství*²² uvádějí, že poprvé byl termín sekularizace použit na jednáních o Vestfálském míru v roce 1648, kdy skončila třicetiletá válka. Zároveň identifikují tři sémantické roviny pojmu sekularizace. První je vyvlastnění majetku církve po protestantských reformách. Jednalo se o přesun osob, věcí a funkcí z náboženské sféry do sféry sekulární, která si přivlastnila funkce, tradičně patřící církvi. Druhá sémantická rovina je proces, ve kterém se osoba náboženská vrací do světa sekulárního, tedy světského. Třetí rovina vysvětluje teologické dělení univerza na „*tento svět*“ a „*jiný svět*“. „*Tento svět*“ se pak dělil na sféru náboženskou a sféru sekulární.²³ Vidíme tedy, že termín sekularizace má několik významů, které mají rozdílný význam.

2.2 Terminologie

V terminologii je potřeba odlišit několik termínů týkající se sekularizace. Pojmy sekularizace, sekularismus a sekularita mají společný odkaz na svět, pozemskost a existenci světa. V negativním slova smyslu je jejich společný význam zesvětštění.²⁴

¹⁹ FASORA, Lukáš; HANUŠ, Jiří ; MALÍŘ, Jiří . *Sekularizace v českých zemích v letech 1848-1914*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 139 s., s. 5.

²⁰ MCLEOD, Hugh. *Sekularizace v západní Evropě*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. 367 s.

²¹ tamtéž, s. 9.

²² NEŠPOR, Zdeněk ; LUŽNÝ, Dušan. *Sociologie náboženství*. Praha : Portál, 2007. 232 s.

²³ tamtéž, s. 78.

²⁴ KONIG, Franz; WALDENFELS, Hans. *Lexikon náboženství*. Praha : Victoria Publishing, 1994. 640 s., s. 471.

Pojem sekularizace byl vysvětlen v předcházející podkapitole. Sekularita je výsledkem sekularizování. Sekularismus pak znamená: „světonázorový program, povýšený sekularizační proces nebo falešně ideologizovaný výsledek tohoto procesu.“²⁵ Je to tedy ideologie, která si klade za cíl marginalizaci vlivu náboženství na život lidského jedince. Dále je potřeba definovat pojmy sekularizační teze a teorie sekularizace. Sekularizační teze je myšlenka či tvrzení, které oznamuje, že v moderní společnosti dochází ke zmenšení vlivu náboženství v dané společnosti. Teorie sekularizace je soubor tvrzení, který vysvětluje a popisuje daný proces, kdy dochází k úpadku náboženství v moderní společnosti. Při operaci s těmito pojmy dochází často k chybám, proto je tato část velice důležitá.

2.3 Sekularizace v západní kultuře

Sekularizace, jak je definována a popisována v předchozí podkapitole, proběhla tímto způsobem pouze v Evropě a v křesťanských zemích. Vzhledem k faktu, že tato práce pojednává o Libereckém kraji, bude v této části specifikována západní kultura, která odkazuje na země v Evropě, Spojené státy americké a Austrálii.

Tato kultura je: „Souborem filozofických, vědeckých a uměleckých principů, které je odděluje od jiných velkých civilizací a je založena na jednotné civilizační a duchovní kulturní oblasti.“²⁶ Má také několik společných jmenovatelů mezi které patří - materialismus, industrialismus, modernismus a kapitalismus.

Základy kultury byly položeny ve starověkém Řecku a Římské říši. Dalším podstatným milníkem, který tvořil západní kulturu, bylo šíření křesťanství, které po duchovní stránce sjednotilo středověkou Evropu. Základní kameny západní kultury tedy tvoří křesťanství a antika. V novověku došlo k šíření této kultury poza její hranice, což vedlo k jejímu rozkvětu. Rozvojem vědy a techniky si Evropa vytvořila předpoklady pro globalizaci, která se rozšířila v plné míře až ve 20. století.²⁷ K tomu přispěly zámořské

²⁵ tamtéž, s. 471.

²⁶ LEHMANOVÁ, Zuzana a kol. *Kulturní pluralita v současném světě*. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2000. 142 s., s. 12.

²⁷ tamtéž, s.13.

objevy, industrialismus a rozvoj strojí výroby a dopravních prostředků. Západní kultura patří k nejmocnějším a nejdominantnějším kulturám současného světa.

2.3.1 Konzumerismus

Definice konzumerismu je následující: „*Tendence nebo chování nadměrně nakupovat a hromadit předměty a požitky za účelem osobního štěstí.*“²⁸ Konzumerismus vychází z latinského slova *consumere*, což znamená v překladu *opotřebovat, spotřebovat a trávit*. Konzumerismus je životní styl moderních společností, který je charakteristický nadměrnou spotřebou materiálních produktů. Tento styl života úzce souvisí s komercializací a kapitalismem. Je potřeba podotknout, že konzumerismus není typický pouze pro evropskou kulturu, protože je pozorován i v jiných částech světa např. v Japonsku.

Ekonom Victor Lebow charakterizoval konzumerismus takto: „*Naše nesmírně produktivní ekonomika požaduje, abychom z konzumace učinili náš životní program, abychom konvertovali koupě a používání věcí do rituálů, abychom v tom spatřovali naši duchovní útěchu a posílení našeho ega - tím, že budeme konzumovat. Měřítkem naší pozice ve společnosti bude míra našeho konzumního způsobu života. Potřebujeme věci konzumovat, spálit, vyhodit, nahradit stále rychlejším tempem.*“²⁹ Lebow prezentoval tuto myšlenku v roce 1955 a varoval tak před narůstajícím konzumem ve Spojených státech amerických, který souvisel s koncem druhé světové války. Ve společnosti docházelo ke změnám životních hodnot a konzumní způsob života se stával důležitější a prestižnější. Jak napsal Lebow, došlo k tomu, že lidé považovali nakupování a spotřebu za rituál, což je uspokojovalo i po stránce duchovní. Konzumerismus a konzumní způsob života byl a je podroben kritice. Souvisí to s efekty, jaký má konzumní způsob života na člověka - dochází k nadměrnému zaměření na materiální stránku života a např. ekologickému znečišťování planety.

²⁸ ABZ slovník cizích slov [online]. 2005-2006 [cit. 2011-02-28]. Konzumerismus. Dostupné z WWW: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=konzumerismus>.

²⁹ LEBOW, Victor. Price competition in 1955. *Journal of retailing* [online]. 1955, [cit. 2011-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://hundredgoals.files.wordpress.com/2009/05/journal-of-retailing.pdf>>.

2.3.2 Ateismus

Ateismus pochází z řeckého slova *átheos*. Toto slovo je tvořeno zápornou předponou *a* a kořenem slova *theos*, což znamená Bůh. Popisuje stav šílenství lidského jedince v důsledku opuštění bohy. Termín ateismus se poprvé objevil na přelomu 16. a 17. století. Novodobý ateismus je odmítnutím monoteisticky chápaného Boha v křesťanství, což vede k radikálnímu ateismu, který popírá jakékoli formy existence Boha. Za zakladatele novodobého ateismu je považován filozof Ludwig Feuerbach.³⁰ Vědec a vysokoškolský pedagog Miloslav Král ve své publikaci *Soumrak ateizmu*³¹ tvrdí, že v západní kultuře jsou pochybnosti o existenci Boha časté. Člověk je „infikován“ ateismem již na začátku své povinné školní docházky, kdy se učí o ateismu jako o „přirozeném vědeckém postoji ke skutečnosti.“³² Král tak popisuje prostředí, které je výhradně ateistické a ateismus je předáván člověku automaticky.

Religionista Ivan O. Štampach v knize *Přehled religionistiky*³³ vymezuje ateismus z religionistického hlediska jako odmítnutí náboženství. „Vymezení pojmu ateismus jako odmítnutí Boha by nebylo přesné, protože jsou náboženství, která neuznávají Boha jako Absolutno, ale přesto jsou náboženstvím. Nejznámějším příkladem je buddhismus,“³⁴ tvrdí Štampach. Upozorňuje tak na zavádějící definici ateismu, protože popření existence Boha nemusí automaticky znamenat popření náboženství.

Ateismus lze rozdělit na několik typů. Základním měřítkem při rozdělování je důraz spojený s odmítáním náboženství.

2.3.2.1 Humanistický ateismus

Humanistický ateismus je založen na představě, kdy proti sobě stojí Bůh a svobodný člověk. Zastánci humanistického ateismu tvrdí, že Boží moc vylučuje svobodu v lidském jednání, protože svojí přítomností zbavuje člověka jeho vlastní svobody. I

³⁰ KONIG, Franz; WALDENFELS, Hans. *Lexikon náboženství*. Praha : Victoria Publishing, 1994. 640 s., s. 33.

³¹ KRÁL, Miloslav. *Soumrak ateizmu : Má lidský život kosmický smysl?*. Praha : Dobra, 2009. 407 s.

³² tamtéž, s. 48.

³³ ŠTAMPACH, Ivan O. *Přehled religionistiky*. Praha : Portál, 2008. 240 s.

³⁴ tamtéž, s. 143.

pouhá představa Boha zbavuje lidského jedince svobody, protože mu zakazuje jednat a rozhodovat podle jeho vlastního uvážení.³⁵ Tento ateismus je doprovázen silnou vírou v člověka, jeho jednání a svobodu, o kterou ho Bůh automaticky připravuje.

2.3.2.2 Sociální ateismus

Dalším typem ateismu zmiňovaném v knize Ivana O. Štampacha je ateismus sociální, který je velice podobný ateismu humanistickému, nicméně je speciálně zaměřený na sociální aspekt člověka. Náboženství je způsob vyjádření nespokojenosti se současnou společenskou situací, která vede k touze po změně poměrů. Kritikům vadí, že problémy jsou, jak tvrdí Štampach: „*Promítány na nebesa, do spirituálního záhrobního nebo do ráje v nedohlednutelné budoucnosti.*“³⁶ Lidé jsou tak cíleně odváděni od boje o spravedlnost, svobodu a blahobyt. Opět je kladen důraz na silnou víru v člověka a jeho jednání stejně jako v humanistickém ateismu.

2.3.2.3 Scientistní ateismus

Posledním typem, který Štampach zmiňuje, je scientistní ateismus. Ten zdůvodňuje rozhodnutí lidí odvrátit se od víry tvrzením, že mezi vírou a vědou je základní problém, který nemůže být nikdy vyřešen a staví tak víru a vědu ve vzájemném rozporu. Metodologický ateismus tvrdí, že věda sama Boha nezná, protože není možné Boží existenci empiricky prokázat a ověřit.³⁷ Řídícím prvkem je v tomto případě věda.

2.3.3 Industrializace

S moderní společností souvisí pojem industrializace. Slovo pochází z anglického *industry*, což v překladu znamená průmysl. Jak nám tento překlad napovídá, jedná se o přechod ze zemědělské na průmyslovou zemi. S průmyslovou revolucí souvisí rozvoj v oblasti techniky a zkonstruování několika technických vynálezů: např. parního stroje. Průkopníkem industrializace byla Anglie, kde v 19. století vznikly první manufaktury určené pro výrobu. Po Anglii se postupně tento proces rozšířil i do jiných evropských zemí jako například Německa, Francie nebo Španělska. Industrializace přinesla několik

³⁵ tamtéž, s. 151.

³⁶ tamtéž, s. 152.

³⁷ tamtéž, s. 153.

změn ve společnosti. Docházelo k urbanizaci - tedy migraci obyvatel do velkých měst za účelem nalezení práce v manufakturách. Industrializace je jedním ze znaků moderních společností.

2.3.4 Kapitalismus

S moderní společností a industrializací souvisí i kapitalismus. Kapitalismus je společenský a ekonomický systém, který je založený na maximálním využití zdrojů. K dalším charakteristikám patří volný ekonomický trh a soukromé vlastnictví.³⁸ Základem kapitalismu je maximální možný zisk. Vše se řídí na volném ekonomickém trhu nabídkou a poptávkou, které určují cenu a výrobní množství. Anthony Giddens definuje kapitalismus jako: „*Systém produkce zboží, který je založen na vztahu mezi soukromým vlastnictvím kapitálu a nemajetnou námezdní prací. Tento vztah je hlavní osou třídního systému. Kapitalistický podnik závisí na produkci pro konkurenční trhy a ceny dávají stejnou měrou signály investorům, výrobcům a spotřebitelům.*“³⁹ Dále tvrdí, že kapitalismus je závislý na stálém technickém vývoji a je globální, protože není omezen hranicemi národního státu.

V této kapitole bylo nastíněno několik společných jmenovatelů moderní společnosti v západní kultuře.

2.4 Teorie sekularizace

Termín teorie sekularizace se snaží vysvětlit a popsat sekularizační proces v moderní společnosti. Vychází ze sekularizační teze, která tvrdí, že ve společnosti dochází k odnáboženštění. V šedesátých letech minulého století se sociologové náboženství snažili zachytit současnou a budoucí roli náboženství ve společnosti. Mezi první sociology, kteří se marginalizací náboženství ve společnosti zabývali, byl Bryan Wilson, na kterého později většina sociologů navázala. Mezi další sociology, kteří přišli s vlastní teorií sekularizace, patří Thomas Luckmann, Peter L. Berger, Thomas O'Dea, Rodney Stark, Robert Bellah a Jose Casanova. Tyto původní teorie sekularizace byly

³⁸ ABZ slovník cizích slov [online]. 2005-2006 [cit. 2011-02-30]. Kapitalismus. Dostupné z WWW:

<<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kapitalizmus-kapitalismus>>.

³⁹ Giddens, A. 1998: Důsledky modernity. Praha: Slon. 158 s., s. 55.

později podrobeny velké kritice.⁴⁰ V této podkapitole budou hrubě nastíněny koncepty Bryana Wilsona, Thomase Luckmanna a Petera L. Bergera. Důvodem pro vybrání těchto tří konceptů je fakt, že jsou velice často zmiňovány v odborné literatuře a dají se zařadit k jednomu z nejdůležitějších.

2.4.1 Koncept Bryana Wilsona

Bryan Wilson byl významný britský sociolog náboženství narozený roku 1926 v Leedsu. V šedesátých letech minulého století zformuloval svoji koncepci o sekularizaci v západní kultuře. Zabýval se vztahem mezi náboženstvím a moderní společností. Mezi jeho stěžejní díla patří *Náboženství v sekulární společnosti*⁴¹ a *Náboženství v sociologické perspektivě*.⁴² V jeho dílech se nejčastěji zabývá sekularizací a novými náboženskými hnutími.

Wilsonovou základní myšlenkou je fakt, že proces sekularizace je nedílnou částí sociální změny, která proběhla během procesu modernizace, kdy společnost tradiční nahradila společnost moderní. Tento přechod Wilson nazývá termínem *societalizace*. Wilson vychází z díla německého sociologa Ferdinanda Tönniese, který ve svém díle poukazuje na rozdíly mezi *společenstvím* a *společností*.⁴³ V moderní společnosti došlo ke spojení těchto lokálních společenství a vznikla společnost. Ve společenství dochází k intenzivnímu osobnímu kontaktu a naopak ve společnosti k tomuto kontaktu nedochází a jedinec pouze předvádí dané role. Náboženství má dle Wilsona kořeny právě ve společenství.⁴⁴

⁴⁰ VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha : Grada Publishing, 2010. 256 s., s. 39.

⁴¹ WILSON, Bryan. *Religion in Secular Society: A Sociological Comment*. London : C. A. Watts, 1966. 288 s.

⁴² WILSON, Bryan. *Religion in Sociological Perspective*. New York : Oxford University Press, USA, 1992. 198 s.

⁴³ uvedeno v knize TÖNNIES, Ferdinand. *Gemeinschaft und Gesellschaft*. 1887.

⁴⁴ WILSON, Bryan. *Religion in Sociological Perspective*. New York : Oxford University Press, USA, 1992. 198 s, s. 153-154. in LUŽNÝ, Dušan. *Náboženství a moderní společnost : Sociologická teorie modernizace a sekularizace*. Brno : Masarykova univerzita, 1999. 183 s., s. 62.

Tradiční společnost byla prostoupena nadpřirozeným, protože „lidé vymezovali sami sebe, svůj osud a původ s odkazem na oblast nadempirického.“⁴⁵ Během tohoto procesu dochází k sekularizaci, protože náboženství ztrácí svůj sociální význam, který mělo ve společnosti tradiční.

V tradiční společnosti mělo náboženství několik funkcí – legitimizovalo způsob života, ale také např. pomáhalo zdůvodňovat porodnost nebo sloužilo k vyrovnání se se ztrátou blízké osoby.⁴⁶ Jak dále Wilson tvrdí: „V moderní společnosti náboženství všechny tyto funkce ztratilo, protože industriální společnost nepotřebuje žádné lokální bohy.“⁴⁷ V moderní společnosti již náboženství tyto funkce neplnilo, a proto ztratilo svůj sociální význam. Z toho pak pramení jeho postupný úpadek.

Wilson charakterizuje sekularizaci jako proces, ve kterém náboženské instituce, jednání a vědomí ztrácejí svůj původní význam, které měly v tradiční společnosti. Církevní organizace ztrácejí nabytý majetek a moc, a tím dochází k úpadku těchto institucí.⁴⁸

Bryan Wilson spatřoval hlavní příčinu sekularizace v přechodu na moderní společnost, kdy náboženství ztratilo svůj původní význam a přišlo i o svoji nezbytnost, která ho charakterizovala v tradiční společnosti.

2.4.2 Koncept Thomase Luckmanna

Thomas Luckmann je dalším z několika řady sociologů náboženství, kteří se zabývali vzájemným vztahem náboženství a moderní společnosti. Narodil se v roce 1929 v dnešních slovinských Jesenicích. Působil na Univerzitě v německém Koblenzi, kde

⁴⁵ WILSON, Bryan. *Religion in Sociological Perspective*. New York : Oxford University Press, USA, 1992. 198 s, s. 151. in LUŽNÝ, Dušan. *Náboženství a moderní společnost : Sociologická teorie modernizace a sekularizace*. Brno : Masarykova univerzita, 1999. 183 s., s. 62.

⁴⁶ WILSON, Bryan. *Religion in Sociological Perspective*. New York : Oxford University Press, USA, 1992. 198 s, s. 159. in LUŽNÝ, Dušan. *Náboženství a moderní společnost : Sociologická teorie modernizace a sekularizace*. Brno : Masarykova univerzita, 1999. 183 s., s. 63.

⁴⁷ WILSON, Bryan. *Religion in Sociological Perspective*. New York : Oxford University Press, USA, 1992. 198 s, s. 160. in LUŽNÝ, Dušan. *Náboženství a moderní společnost : Sociologická teorie modernizace a sekularizace*. Brno : Masarykova univerzita, 1999. 183 s., s. 63.

⁴⁸ WILSON, Bryan. *Religion in Sociological Perspective*. New York : Oxford University Press, USA, 1992. 198 s, s. 149. in LUŽNÝ, Dušan. *Náboženství a moderní společnost : Sociologická teorie modernizace a sekularizace*. Brno : Masarykova univerzita, 1999. 183 s., s. 64.

přednášel sociologii. Také on se věnoval sekularizaci a přišel tak s dalším teoretickým nástinem příčin úpadku náboženství v moderní společnosti. Jeho nejznámějším dílem je *Sociální konstrukce reality*⁴⁹, které napsal spolu s dalším sociologem Peterem L. Bergerem. Náboženstvím se zabývá také v díle nazvaném v anglickém originále *The Invisible Religion*.⁵⁰

Thomas Luckmann tvrdí, že náboženství a víra v transcendentno je základním faktorem společnosti a každého lidského jedince, který je do ní začleněn. Základním prvkem Luckmannovy teorie je privatizace náboženství, kterou popisuje jako čtvrtou sociální formu náboženství, ke které v současnosti dochází. V ní se osobní identita každého lidského jedince stala privátní věcí a každý jedinec se snaží o „osvobození individuálního vědomí od sociální struktury a dosažení svobody v soukromé sféře.“⁵¹ Náboženství tedy plní v moderní společnosti zcela jinou funkci a dochází k proměně vztahu mezi člověkem a náboženstvím, které se přesouvá do osobní sféry člověka.

Jedinec tedy dostává pocit svobody a osvobození ve vlastním jednání, které není a nemůže být ovlivněno žádnou velkou institucí. V konzumní společnosti je to realizováno výběrem věcí, které každý jedinec zařadí do svého privátního života. Jedná se o zboží, ale také o osoby jemu blízké jako například přátelé nebo životní partner.⁵²

V privátní sféře každého člověka dochází k diskuzi o religiozitě, která již není distribuována člověku přes vytvořený systém velkých institucí. Na této diskuzi se podílí nukleární rodina, přátelé a kolegové ze zaměstnání - tedy osoby, které zasahují do

⁴⁹ LUCKMANN, Thomas; BERGER, Peter L. *Sociální konstrukce reality*. Praha : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 216 s.

⁵⁰ LUCKMANN, Thomas. *The Invisible religion : The Problem of Religion in Modern Society*. New York : MacMillan Publishing Company, 1974. 128 s.

⁵¹ LUCKMANN, Thomas. *The Invisible religion : The Problem of Religion in Modern Society*. New York : MacMillan Publishing Company, 1974. 128 s., s. 97 in LUŽNÝ, Dušan. *Náboženství a moderní společnost : Sociologická teorie modernizace a sekularizace*. Brno : Masarykova univerzita, 1999. 183 s., s. 79.

⁵² LUCKMANN, Thomas. *The Invisible religion : The Problem of Religion in Modern Society*. New York : MacMillan Publishing Company, 1974. 128 s., s. 99. in LUŽNÝ, Dušan. *Náboženství a moderní společnost : Sociologická teorie modernizace a sekularizace*. Brno : Masarykova univerzita, 1999. 183 s., s. 79.

privátní sféry člověka.⁵³ Dochází k individualizaci, kdy státní a náboženské instituce ztrácejí vliv a náboženství se přesouvá do privátní oblasti každého lidského jedince.

Luckmannova teorie privatizace náboženství je jednou z teorií sekularizace. Klade důraz na jednotlivce a reaguje na strukturu moderní společnosti. V tradiční společnosti bylo náboženství distribuováno institucemi jako jeden celek. V moderní společnosti došlo ke změně sociálního významu náboženství v životě lidského jedince. Luckmann přesouvá náboženství a jeho distribuci do privátní sféry člověka.

2.4.3 Koncept Petera L. Bergera

Americký sociolog Peter L. Berger je dalším z několika vědců, kteří se pokusili o vytvoření konceptu sekularizace. Narodil se v roce 1929 ve Vídni, ale později emigroval do Spojených států amerických. Peter L. Berger spolupracoval s Thomasem Luckmannem a spolu napsali knihu *Sociální konstrukce reality*⁵⁴, kde se společně zabývají sociální realitou. Vztahem náboženství a moderní společnosti se zabýval v knize, která se v originále nazývá *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion*.⁵⁵

Peter L. Berger tvrdí, že člověk je v živočišné říši ojedinělý tvor, protože nemá na rozdíl od jiných vyšších savců svoje přirozené prostředí, které by se dalo nazvat typickým prostředím lidského druhu.⁵⁶ Dále tvrdí, že činnosti člověka podléhají habitualizaci, která umožňuje provádět určitou činnost v budoucnu bez velké námahy.⁵⁷ Důležitým prvkem je vznik institucí, které Berger vysvětluje následovně: dochází k ní při vzájemné typizaci habitualizovaných činností. Pokud k této typizaci dojde vznikne instituce, která

⁵³ LUCKMANN, Thomas. *The Invisible religion : The Problem of Religion in Modern Society*. New York : MacMillan Publishing Company, 1974. 128 s., s. 106. in LUŽNÝ, Dušan. *Náboženství a moderní společnost : Sociologická teorie modernizace a sekularizace*. Brno : Masarykova univerzita, 1999. 183 s., s. 80.

⁵⁴ LUCKMANN, Thomas; BERGER, Peter L. *Sociální konstrukce reality*. Praha : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 216 s.

⁵⁵ BERGER, Peter L. *The Sacred Canopy : Elements of a Sociological Theory of Religion*. Garden City, NY : Doubleday, 1967. 230 s.

⁵⁶ LUCKMANN, Thomas; BERGER, Peter L. *Sociální konstrukce reality*. Praha : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 216 s., s. 51.

⁵⁷ tamtéž, s. 56.

určuje činnosti a objekty, které je budou vykonávat.⁵⁸ Dalším důležitým pojmem je legitimizace, která se skládá ze čtyř úrovní. Její funkcí je vysvětlování a ospravedlnění prvků institucí.⁵⁹

Sekularizaci Berger spojuje s moderní společností, pro kterou je typický industrialismus a kapitalismus.⁶⁰ V ní se snižuje legitimizační schopnost náboženských univerz, z čehož plyne proces sekularizace.⁶¹ Peter L. Berger si uvědomuje, že pro náboženství v moderní společnosti je typická individuální volba každého jedince – zde se shoduje s Luckmannem. V rámci sekularizace dochází k pluralismu a vzniku nových náboženských skupin, které si navzájem konkurují. Dříve byly náboženské tradice přijímány jedincem automaticky a bez zpochybnění. V pluralitní situaci má jedinec právo své vlastní volby a může se tak sám rozhodnout.⁶²

Základním principem konceptu Petera L. Bergera je vznik pluralitního náboženského trhu, kde náboženské skupiny existují vedle sebe a jedinec se může pro jednu ze skupin libovolně rozhodnout.

2.4.4 Kritika teorie sekularizace

Teorie sekularizace, která byla vytvořena s cílem vysvětlit změnu sociální role náboženství v životě lidského jedince a která předpovídala postupný úpadek náboženství, se v posledních dvou desetiletích velice zpochybňuje. V západní kultuře, na kterou byla teorie sekularizace vytvořena, došlo k oddělení moci státu a církve

⁵⁸ tamtéž, s. 58.

⁵⁹ tamtéž, s. 96.

⁶⁰ BERGER, Peter L. *The Sacred Canopy : Elements of a Sociological Theory of Religion*. Garden City, NY : Doubleday, 1967. 230 s., s.109 in LUŽNÝ, Dušan. *Náboženství a moderní společnost : Sociologická teorie modernizace a sekularizace*. Brno : Masarykova univerzita, 1999. 183 s., s. 85.

⁶¹ BERGER, Peter L. *The Sacred Canopy : Elements of a Sociological Theory of Religion*. Garden City, NY : Doubleday, 1967. 230 s., s.107-108. in LUŽNÝ, Dušan. *Náboženství a moderní společnost : Sociologická teorie modernizace a sekularizace*. Brno : Masarykova univerzita, 1999. 183 s., s. 85.

⁶² BERGER, Peter L. *The Sacred Canopy : Elements of a Sociological Theory of Religion*. Garden City, NY : Doubleday, 1967. 230 s., s.145. in LUŽNÝ, Dušan. *Náboženství a moderní společnost : Sociologická teorie modernizace a sekularizace*. Brno : Masarykova univerzita, 1999. 183 s., s. 89.

a došlo také k náboženské svobodě, kdy se lidé mohli sami rozhodnout o vlastním náboženském vyznání. Tento jev je nepopíratelný. Nicméně pojetí sekularizace v sekularizačních tezích, neodpovídá současné situaci. Fakt, že církev ztratila politickou moc neznámá, že náboženství nutně vymizí ze života lidského jedince.⁶³

Sociolog náboženství a teolog Tomáš Halík v článku *Proměny světové náboženské scény* shrnuje obecný pohled na teorii sekularizace v dnešní době. „Na adresu klasických teorií sekularizace dnes slyšíme, že šlo o vědecký omyl, že tato teorie byla sama spíše „náboženskou teorií“ (a nástrojem politického a ideologického zápasu) než empirickým zjištěním; že byla výsledkem eurocentrismu, evropské zpupnosti, předpokládající, že to, co se děje nyní v Evropě, musí dříve nebo později nastat na celém světě; že vycházela z falešného srovnávání moderní doby s iluzorní romantickou představou středověku coby „zlatého věku víry“ – a řadu dalších námitek.“⁶⁴ Klasické teorie sekularizace jsou tedy považovány za překonaný jev, který nebyl založen na empirických základech. Její globální účinek se nepotvrdil.

Peter L. Berger, který sám vytvořil jeden z konceptů, později přiznává její neplatnost a tvrdí následující: „*Předpoklad, že žijeme v sekularizovaném světě je falešný. Dnešní svět je, až na malé výjimky, stejně náboženský a v některých případech dokonce i více než v minulosti byl.*“⁶⁵ Peter L. Berger tedy otevřeně uznává, že klasická teorie sekularizace je mylná, a tvrdí, že náboženství se ze světa nevytratilo, právě naopak někdy hraje ještě větší úlohu než dříve. Například dochází ke vzniku nových náboženských hnutí a nelze tedy hovořit o postupném vymizení náboženství.

Český sociolog a religionista Dušan Lužný se ve své knize „*Řád a moc*“ věnuje sekularizační tezi a tvrdí, že očekávaný konec náboženství a jeho vymizení ze západní

⁶³ VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha : Grada Publishing, 2010. 256 s., s. 39.

⁶⁴ HALÍK, Tomáš. PROMĚNY SVĚTOVÉ NÁBOŽENSKÉ SCÉNY : pochybnosti o sekularizaci. *Respekt* [online]. Prosinec 2007, 51-52, [cit. 2011-03-15]. Dostupný z WWW: <http://www.halik.cz/clanky/respekt_prosinec2007.php>.

⁶⁵ BERGER, Peter L. . Desecularization of the World. A Global Overview. In: Berger, P.L. (ed.): *The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics* . Grand Rapids : W. B. Eerdmans Publishing Company, 1999. s. 143., s. 2. in VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha : Grada Publishing, 2010. 256 s., s. 40.

kultury nenastal a naráží na vznik a formování nových náboženských hnutí v západní kultuře. Náboženství nadále zůstává velice důležité pro ekonomickou, politickou a kulturní oblast života. Tento fakt potvrzují např. válečný konflikt na Blízkém Východě či útok na Světové obchodní centrum v New Yorku.⁶⁶ Tyto události byly motivovány náboženstvím. Předpokládaný ústup náboženství a snížení jeho sociální významnosti se tedy nepotvrdil a spíše je pozorován opak tohoto děje.

V této kapitole byly nastíněny tři vybrané koncepty sekularizace a zmíněna byla i kritika těchto klasických teorií sekularizace, vytvořených v šedesátých letech minulého století.

⁶⁶ LUŽNÝ, Dušan. *Řád a moc : Vybrané texty se sociologie náboženství*. Brno : Masarykova univerzita-Vydavatelství,, 2005. 376 s., s.9.

3. Historie katolické církve na Liberecku

Cílem této kapitoly bude seznámení se s historií a vývojem jedné z tradičních církví, která má na českém a libereckém náboženském trhu dominantní postavení, co se týče počtu věřících. Jedná se o katolickou církev a pro pochopení současné náboženské situace na Liberecku je pohled do minulosti nutností.

Dnešní Liberecký kraj, který vznikl v roce 2000, patří v hierarchii římskokatolické církve pod Pražskou arcidiecézi a Litoměřickou diecézi. Ta byla založena bulou papeže Alexandra VII. v roce 1655. V čele této diecéze je biskup, kterým je momentálně Mons. Jan Baxant. Litoměřická diecéze se dále dělí na 10 vikariátů. V rámci Libereckého kraje jimi jsou liberecký, turnovský a českolipský. Tyto vikariáty se dále dělí na farnosti a jednotlivé kostely.

3.1 Vývoj po roce 1945

Po skončení druhé světové války dochází na území dnešního Libereckého kraje a v celém Československu k obnovování organizovaného náboženského života. Církevní hodnostáři, kteří byli za války perzekuováni, se mnohdy sami zapojili do odboje a podíleli se tak na osvobození Československa a vítězství nad nacismem. Po skončení druhé světové války dochází na Liberecku a v celém českém pohraničí k odsunu sudetských Němců. To mnohdy probíhá násilně a velice se to dotkne i náboženského života na Liberecku. Mezi lety 1945 a 1947 opustilo Litoměřickou diecézi na 335 německých katolických kněží, což se negativně projeví na místní religiozitě. V tomto období byly vikariáty v České Lípě, Liberci, Frýdlantu, Jablonném v Podještědí a Jablonci nad Nisou. O nejvíce německých kněží přišly vikariáty v Jablonném v Podještědí a Frýdlantu v Čechách - 18. Nejvíce jich naopak zůstalo v Jablonci nad Nisou - 9. Tento odchod se především projevil na obsazenosti jednotlivých beneficií. V celé Litoměřické diecézi bylo 446 beneficií, ale pouze 272 kněží v aktivní službě.⁶⁷ Z toho plyne velká neobsazenost farností.

V Československu mohli zůstat pouze duchovní, kteří prokazatelně nekolaborovali s nacismem a projevíli zájem zde zůstat. Ti, kteří odešli, putovali ve valné míře do

⁶⁷ BOHÁČ, Zdeněk. *Atlas církevních dějin*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999. tabulka č.27.

tehdejší Spolkové republiky Německo a NDR. Kontinuita náboženského života byla však silně narušena. Z neobsazených farností na Liberecku jmenujme např. Jeřmanice, Osečnou nebo Janov nad Nisou.⁶⁸ Odchod německých katolických kněží byl pro Litoměřickou diecézi a oblast Liberecka velice zásadní. Na duchovním životě v této oblasti to zanechalo negativní vliv. Lidé ztratili na mnoha místech kontakt s katolickou církví, protože němečtí kněží nebyli ve většině případech nahrazeni z důvodu nedostatku duchovních v aktivní službě. Tak markantní a rychlý odchod německých kněží znamenal pro Litoměřickou diecézi velký problém, který se nepodařilo vyřešit.

3.2 Vývoj po roce 1948

Dalším důležitým milníkem, nejenom pro katolickou církev, byl rok 1948 a komunistický převrat v únoru tohoto roku, kdy se po úspěšném puči dostaly do konfliktu katolická církev a Komunistická strana Čech. Vedoucí činitelé Komunistické strany identifikovali katolickou církev a Vatikán za úhlavního nepřítele státu. Církev byla označena „jako základna reakce pod rouškou nábožensky maskované protistátní činnosti.“⁶⁹ Na celonárodní úrovni se vyjednávání s představiteli Komunistické strany Čech účastnil kardinál Beran a také například biskup Litoměřické diecéze Štěpán Trochta. Církevní hodnostáři byli vězněni a perzekuováni. Došlo ke zrušení většiny řádů a kongregací, veškerá církevní činnost byla pod dohledem a musela být předem schválena. Věřící, účastníci se bohoslužeb, byli diskriminováni a ve vykonstruovaných procesech bylo odsouzeno mnoho církevních představitelů k těžkému žaláři.⁷⁰ Nejenom pro katolickou církev následovala doba útlaku a pronásledování.

Po únoru 1948 opustil farnosti na Liberecku zbytek německých kněží, kteří zde zůstali po konci druhé světové války. V pastorační pomohli v České Lípě augustiniáni, v Hejnicích františkáni a v Jablonném v Podještědí dominikáni. Odsunem sudetských Němců odešla velká většina praktikujících katolíků a ti byli částečně nahrazeni obyvateli z vnitrozemí, kde byl počet věřících na nízké úrovni. Dále bylo toto území

⁶⁸ tamtéž, tabulka č.33.

⁶⁹ KAPLAN, Karel . *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno : Doplněk, 1993. 440 s., s.23.

⁷⁰ FIALA, Petr. *Laboratoř sekularizace : Náboženství a politika v ne-náboženské společnosti: český případ*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 183 s., s.39.

osídlováno volyňskými Čechy a přistěhovalci ze Slovenska či Podkarpatské Rusi.⁷¹ Odchod německých katolíků, stejně jako německých kněží, je podstatnou kapitolou náboženských dějin na Liberecku.

Komunistický režim se tvrdě zaměřil také na řeckokatolickou církev. V Liberci nacházející se sídlo místní duchovní správy, bylo v roce 1950 společně s celou řeckokatolickou církví eliminováno. Kněží byli vysídleni do Tanvaldu, Velkých Hamrů, Plavů, Liberce a Stráže nad Nisou, kde byli zařazeni do Pomocných technických praporů, což byly armádní útvary soustřeďující především osoby politicky nespolehlivé. Na počátku května 1992 byla obnovena řeckokatolická farnost v Liberci.⁷² Jedná se o chrám Povýšení sv. Kříže na Malém náměstí.

Po eliminaci řeckokatolické církve následovala *Akce K*,⁷³ která měla za úkol soustředit mužské řády do devíti klášterů. Na Liberecku se nacházely tyto řády: v samotném Liberci kapucíni, v Jablonci nad Nisou redemptoristé a v Hejnicích františkáni.⁷⁴ *Akce K* byla provedena v dubnu 1950. V červenci a srpnu následovala i akce proti ženským řeholním řádům. Budovy po ženských řádech připadly především armádě a státním institucím.⁷⁵ Byly zřízeny tzv. centralizační kláštery, do kterých byly násilně deportovány mužské řeholní řády. V Hejnicích bylo internováno 135 františkánů a v Jablonném v Podještědí 97 dominikánů.⁷⁶ Režim se zaměřil i na ženské řehole, když v Liberci vznikl centralizační klášter, kde byly umístěny voršilky, cyrilometodějky a premonstrátky. Centralizační klášter byl v ulici Klášterní, kde se dnes nachází poliklinika. Dalším uzavřeným kostelem, byl chrám svaté Máří Magdaleny

⁷¹ BOHÁČ, Zdeněk. *Atlas církevních dějin*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999. s. 31.

⁷² tamtéž, mapa č. 72.

⁷³ Akce K byla schválena komunistickým režimem v roce 1949

⁷⁴ tamtéž, mapa č. 46.

⁷⁵ KAPLAN, Karel . *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno : Doplněk, 1993. 440 s., s.121.

⁷⁶ BOHÁČ, Zdeněk. *Atlas církevních dějin*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999. mapa č.47.

v Jungmannově ulici v Liberci. Ten patřil řádu kapucínů.⁷⁷ Kostel sloužil jako mateřská školka, depozitář a sklad. V dnešní době chátrá. Důležitost eliminace mužských a ženských řeholních řádů spočívala v jednoduchém faktu - jejich příslušníci byli církvi naprosto oddáni a představovali tak pro komunistický režim silného nepřítele.

V roce 1951 byl v Liberci Růžodole internován kardinál Josef Beran. V čele Litoměřické diecéze stál v této době kardinál Štěpán Trochta, který se účastnil odbojů během druhé světové války a v roce 1947 byl jmenován biskupem litoměřickým. Později byl komunistickým režimem souzen a vězněn v těžkém žaláři. V roce 1968 byl propuštěn a na následky věznění zemřel v roce 1974 v Litoměřicích.

Po eliminaci vedoucích představitelů církve, mužských a ženských řeholních řádů, se režim rozhodl zlikvidovat i církevní vzdělávání. Novým vládním zákonem o vysokém školství byly teologické fakulty odděleny od univerzit. Všechny bohoslovecké fakulty a učiliště byly sloučeny do jedné instituce se sídlem v Praze a později v Litoměřicích. Po útoku na strukturu vzdělávání se komunističtí představitelé zaměřili i na samotný obsah vzdělávání na fakultách, který byl pod přísnou kontrolou režimu.⁷⁸ Tyto údaje poskytují cenná svědectví o cílené likvidaci nejsilnější církve v Československu.

Zajímavé jsou údaje o Libereckém kraji z roku 1954, které zachycují jeho religiozitu. Je potřeba podotknout, že tyto data nejsou přesná, protože komunistický režim nevedl oficiální evidenci týkající se náboženství. I přes tento fakt mají tyto údaje nespornou informační hodnotu – vychází z nich, že v Libereckém kraji žilo (spolu s Ústeckým, Českobudějovickým a Středočeským) nejméně pokřtěných křesťanů.⁷⁹ Tyto kraje patří i v současnosti k nejvíce sekularizovaným v kontextu celé České republiky.

Po fázi, kdy komunistický režim postupoval proti církvi velice tvrdě, došlo v druhé polovině šedesátých let k určitému zlepšení vztahů. 9. května 1960 prezident Antonín

⁷⁷ tamtéž, mapa č.49.

⁷⁸ VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha : Grada Publishing, 2010. 256 s., s. 105.

⁷⁹ BOHÁČ, Zdeněk. *Atlas církevních dějin*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999. tabulka č. 103.

Zápotocký vyhlásil amnestii, během které byli propuštěni někteří političtí vězni. Tato amnestie se týkala i vězňů z náboženských důvodů.⁸⁰ Bohužel po vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968 následovala normalizace. Ta vedla k opětovným útokům na církve. V roce 1969 bylo v Litoměřické diecézi 164 kněží a 433 farností. Z toho bylo 287 obsazených a 146 neobsazených.⁸¹ Je zřejmé, že Litoměřická diecéze bojovala s nedostatkem kněží v aktivní službě a mnoho farností z tohoto důvodu zůstalo neobsazených. Situace pramenila z odchodu německých duchovních mezi lety 1945 a 1948, které se nepodařilo nahradit.

Zajímavé jsou statistické údaje z roku 1974 - 1975, které zachycují vliv komunistického režimu na církve v Libereckém kraji a jeho protikatolický postup. V okresech Česká Lípa, Liberec a Jablonec nad Nisou se procento pokřtěných křesťanů pohybovalo mezi 10 - 29,9 procenta. V těchto třech okresech bylo přihlášeno do hodin výuky náboženství méně jak 9,9 procenta žáků. A i v počtu církevních sňatků patřil Liberecký kraj mezi nejhorší v celém Československu, když se hodnota pohybovala mezi 0,5 až 11,9 procenta.⁸² Tato čísla dokládají, že na Liberecku panovala jedna z nejhorších situací, co se týče náboženství, z celého Československa.

Toto období mělo velmi negativní vliv na duchovní život v Libereckém kraji. Aktivní účast na organizovaném náboženském životě byla potlačována a pronásledována. Nedozírné následky této etapy československých dějin se projeví i na církevním majetku, který byl neudržován a chátral. Zmíněné statistické údaje dokumentují těžkou pozici katolické církve v Libereckém kraji.

Tato podkapitola měla za cíl shrnout a přiblížit vývoj katolické církve po roce 1945 na Liberecku. Dobu, kdy katolická církev a veškeré náboženské organizace, byly soustavně a záměrně pronásledovány komunistickým režimem.

⁸⁰ BALÍK, Stanislav ; HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Jihlava : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 399 s, s. 40.

⁸¹ BOHÁČ, Zdeněk. *Atlas církevních dějin*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999. tabulka č.41.

⁸² tamtéž, tabulka č. 104.

3.3 Vývoj po roce 1989

Po revoluci v roce 1989 dochází k obnově katolické církve. Zákonem č. 298/1990 Sb. došlo k navrácení majetku církvím a některým řeholním řádům a kongregacím, který byl zkonfiskován komunistickým režimem. Odůvodněno je to faktem protiprávního zabavení majetku v padesátých letech. V Libereckém kraji byly v letech 1990 a 1991 navraceny: františkánům řeholní domy v Hejnicích a Turnově, v České Lípě řeholní dům augustiniánům. Řádu sv. Voršily římské unie pak řeholní dům v Liberci.⁸³

Litoměřická diecéze a její farnosti byly jednou z nejvíce poškozených v celém Československu. V době komunistického režimu bylo zbořeno 47 farností. Mnoho jich zůstalo bez obsazení - zvláště pak v odlehlých částech pohraničí. Jednalo se například o farnosti v Albrechticích, Polubném, Janově nad Nisou, Lučanech, Rýnovicích a mnoha dalších.⁸⁴ Mnoho kostelů v dnešní době chátrá a nemá naději na opravu.

Významným momentem pro Liberecký kraj bylo otevření Mezinárodního centra duchovní obnovy v Hejnicích, které sídlí v bývalém františkánském klášteře. Ten se podařilo opravit z prostředků Evropské unie poté, co během komunistického režimu téměř zchátral.

Toto krátké shrnutí historie katolické církve na Liberecku ilustruje, jak těžká situace zde panovala od druhé světové války. Liberecký kraj byl a stále je jeden z krajů s největším počtem lidí bez náboženského vyznání v celé České republice. Těžkou pozici katolické církve v Libereckém kraji zapříčinily tyto faktory: odsun německého katolického obyvatelstva a německých duchovních. Tímto se přerušila náboženská kontinuita a mnoho farností zůstalo neobsazených z důvodu nedostatku československých kněží. Dále byla religiozita na tomto území ovlivněna příchodem obyvatelstva z vnitrozemí, kde byl nízký počet věřících.

⁸³ tamtéž, tabulka č.50 a 51., s. 31.

⁸⁴ tamtéž, tabulka č. 59.

4. Historie Liberecka od roku 1945 do současnosti

V této kapitole bude nastíněno několik zásadních událostí, které měly vliv na současný Liberecký kraj od konce druhé světové války. Důraz bude především kladen na migraci obyvatelstva mezi lety 1945 a 1950.

4.1 Liberecký kraj

Liberecký kraj je samosprávný celek, který byl vytvořen v roce 2000. Jeho centrem je Liberec, kde sídlí Krajský úřad. Kraj je sestaven ze čtyř okresů - Liberec, Česká Lípa, Jablonec nad Nisou a Semily. V čele stojí hejtman a krajské zastupitelstvo. Liberecký kraj je, nepočítáme-li Prahu, nejmenší v České republice, co se týče rozlohy.

4.2 Historie Libereckého kraje

V této kapitole se chci zaměřit na historii Libereckého kraje. Dějiny tohoto území jsou bohaté na důležité události. Pro potřebu pochopení dnešní náboženské situace na Liberecku je nezbytné vše vidět v historickém kontextu. V následujících podkapitolách bude nastíněn odsun německého obyvatelstva, reemigrace volyňských Čechů a přistěhování romského etnika do českého pohraničí.

4.2.1 Období 1945-1948

4.2.1.1 Odsun Němců

Druhá světová válka končí na evropském kontinentu 8. května 1945 bezpodmínečnou kapitulací německých vojsk. Již v průběhu války se československá vláda v exilu zabývala německým obyvatelstvem žijícím v Sudetech. Klíčovým momentem bylo oduznání Mnichovské dohody Velkou Británií 5. srpna 1942. Britská strana, po vypovězení tohoto dokumentu, již nebyla vázána dohodou podepsanou v Mnichově.⁸⁵ Znamenalo to, že Sudety budou považovány jako část Československa tak, jak tomu bylo před rokem 1938.

Nejdříve definujme slovo odsun. To znamená nucené přesídlení určité skupiny lidí na území jiného státu. Tento proces probíhá pod mezinárodní kontrolou. Odsun německého

⁸⁵ NĚMEČEK, Jan. *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. Praha : Baronet, 2002. 152 s., s. 76.

obyvatelstva⁸⁶ můžeme rozdělit na dvě fáze. První byl tzv. *odsun divoký*, který probíhal bezprostředně po ukončení války v Evropě do srpna 1945. Motivem tohoto odsunu byla především odplata německým obyvatelům a kolaborantům za teror a vraždění během nacistické okupace. Uplatňován byl princip kolektivní viny. Velice složitá situace panovala v pohraničních oblastech, kde byla československá správa zaváděna postupně. Tento odsun byl organizován revolučními orgány, československými a sovětskými vojenskými veliteli.⁸⁷ Bohužel došlo během tzv. divokého odsunu k mnoha excesům, kdy byli bezdůvodně vražděni němečtí obyvatelé.

Na Liberecku také došlo k několika excesům - 21. května byla v Liberci provedena čistka revoluční gardou. Během domovních prohlídek byli zabiti tři občané německé příslušnosti. Skupina Němců byla vyvečena na ulici, vyslečena do spodního prádla a týrána.⁸⁸ Tento incident byl jedním z mnoha, které měly za cíl ponižovat německé obyvatelstvo příslušníky revoluční gardy. Mezi další excesy na území Liberecka patří popravy Němců v Tanvaldě a v Hejnicích v červnu 1945.⁸⁹ Tyranizování často nevinných Němců patří k temným kapitolám poválečných československých dějin.

Na konci května bylo nařízeno všem Říšským Němcům opustit Liberec do 24 hodin. Transporty vedly do Saska přes Žitavu a doprovázely je revoluční gardy pod velením Pavla Hložka. V polovině srpna 1945 bylo z okresu Liberec vystěhováno 25 000 německých obyvatel⁹⁰ - samozřejmě, že byl konfiskován jejich movitý i nemovitý majetek.

Příčiny divokého odsunu spočívají v euforické náladě po osvobození Československa a ve snaze pomstít se za krutou nacistickou okupaci všem obyvatelům německé národnosti. Bohužel se cílem těchto útoků stalo i antifašisticky smýšlející německé obyvatelstvo. Tyto excesy mnohdy nebyly nikdy potrestány.

⁸⁶ Benešovy dekrety, dekret č.137/1945 Sb.

⁸⁷ NĚMEČEK, Jan. *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. Praha : Baronet, 2002. 152 s., s. 88.

⁸⁸ VON ARBURG, Adrian ; STANĚK, Tomáš . *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951 : dokumenty z českých archivů. Díl II., svazek 3, Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Středokluky : Zdeněk Susa, 2010. 329 s., s. 161.

⁸⁹ tamtéž, s. 167.

⁹⁰ tamtéž, s. 164.

Po divokém odsunu následoval odsun organizovaný.⁹¹ Ten již byl založen na právních podkladech. Na mezinárodní úrovni byly přijaty dokumenty na konferenci v Postupimi. Představitelé Spojených států, Sovětského svazu a Spojeného království se shodli na nutnosti provést odsun německého obyvatelstva z Československa. Trvali ovšem na organizované formě, která měla probíhat humánně.⁹² Záměrem bylo zabránit excesům, ke kterým docházelo během divokého odsunu. Na národní úrovni tuto problematiku řešily dekrety prezidenta Edvarda Beneše - např: *Dekret o neplatnosti některých majetkových jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, zrádců a kolaborantů*⁹³ nebo *Dekret o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel národa a dekretu o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské*.⁹⁴ Tyto dokumenty jsou v současnosti předmětem kontroverze a odsunu je vyčítán princip kolektivní viny.

Spojenecká kontrolní rada pro Německo stanovila kvótu 2,5 milionu německých obyvatel určených k odsunu z celého Československa do sovětského a amerického pásma.⁹⁵ Odsun takového počtu obyvatel velice citelně zasáhl do života na Liberecku. Proces byl rozdělen do tří fází:

1. během první etapy měly být vyčerpány odsunové kvóty schválené pro jednotlivé okresy
2. ve druhé etapě odsunu byli zahrnuti zbývající Němci s výjimkou antifašistů, osob z národnostně smíšených manželství a specialistů s rodinnými příslušníky
3. ve třetí etapě figurovaly kvalifikované pracovní síly v průmyslu a zemědělství.⁹⁶

⁹¹ Benešovy dekrety, dekret č.137/1945 Sb.

⁹² NĚMEČEK, Jan. *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. Praha : Baronet, 2002. 152 s., s. 92-93.

⁹³ Benešovy dekrety, dekret č.5/1945 Sb.

⁹⁴ Benešovy dekrety, dekret č.12/1945 Sb.

⁹⁵ NĚMEČEK, Jan. *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. Praha : Baronet, 2002. 152 s., s. 97.

⁹⁶ tamtéž, s. 100.

Transporty byly organizovány a prováděny vojáky československé armády. V Liberci byl jeden z největších sběrných táborů, kde byli Němci koncentrováni před samotným odsunem. Poslední vlakový transport byl vypraven v říjnu 1946 a zakončil tak etapu organizovaného odsunu německého obyvatelstva z Československa.

Prezident republiky Edvard Beneš 17.12.1946 prohlásil: „*Myslím stále na to, s čím přijdou Němci za pět, deset let. A přijdou jistě s nařčením a výtkou, že se jim stala křivda. Humánní a lidské provedení odsunu bude pak nejlepší obranou proti jejich nařčení. Jsem rád, že odsun byl ... skutečně humánně prováděn ... Osobně si myslím, že všichni můžeme být hrdi na to, že národ s pomocí všech spojenců a také naší prací dokončil svůj zápas o bytí a nebytí.*“⁹⁷ Problematika odsunu Němců negativně poznamenala česko-německé vztahy. Uplatnění principu kolektivní viny se setkala s kritikou a němečtí obyvatelé mluví nikoliv o odsunu, nýbrž o vyhnání.

4.2.1.2 Reemigrace volyňských Čechů

Dalším důležitým momentem v historii Československa a Liberecka je reemigrace volyňských Čechů v letech 1944 a 1947. Nejprve s pomocí historického kontextu bude definováno označení volyňský Čech.

Na současné mapě Evropy se Volyň nachází na severozápadní Ukrajině. V roce 1868 směřoval na Volyň velký přistěhovalecký proud tvořen českým obyvatelstvem. Ty vedly k emigraci především ekonomické důvody - na Volyni byl dostatek levné půdy, kterou šlechta nedokázala využít.⁹⁸ Po zpusťování české země v důsledku prusko-rakouské války, tak mnoho obyvatel chtělo začít žít nový život. Velice zajímavá se také jeví náboženská otázka volyňských Čechů. Je potřeba si uvědomit, že Volyň se nachází na území, kde po celá staletí soupeřily o moc Polsko a Rusko a z náboženského pohledu pak katolicismus a pravoslaví. Příchozím českým obyvatelům, kterých 65 procent vyznávalo katolickou víru, byla ponechána náboženská svoboda a dokonce se zakládaly české katolické farnosti. Roku 1891 byla zrušena svoboda vyznání a vlivem

⁹⁷ BENEŠ, E. (1996): Odsun Němců z Československa. Výbor z Pamětí, projevů a dokumentů 1940-1947. K vydání připravil K. Novotný, Nakladatelství Dita, Praha 237 s., s. 150.

⁹⁸ HOFMAN, Jiří. *Češi na Volyni : : Základní informace*. 2. upr. vyd. Praha : Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1995. 32 s., s.6.

rusifikačního tlaku 75 procent volyňských Čechů přijalo pravoslavné vyznání.⁹⁹ Do jejich životů negativně zasáhla první a druhá světová válka. Symbolem okupační tragédie je Český Malín, který byl nacisty vypálen podobně jako československé Lidice. Volyňští Češi bojovali na západní i východní frontě a podíleli se na osvobození Československa a porážce nacismu. Již během války projevili Češi na Volyni zájem o navrácení do své původní vlasti. Po jednání mezi Československem a Sovětským svazem byla smlouva, týkající se reemigrace, dne 10.7.1946 podepsána a první transport se uskutečnil 30.1.1947.¹⁰⁰ Československá vláda zamýšlela obsadit volyňskými Čechy pohraničí, které bylo volné po odsunu německého obyvatelstva. Do okresu Jablonec nad Nisou se přistěhovalo 60 rodin, na Liberecko 59, v okrese Česká Lípa žilo 23 rodin a největší počet volyňských rodin reemigroval do okresu Frýdlant - 160.¹⁰¹ Volyňští Češi patří mezi jednu ze skupin obyvatel, která využila uvolněného pohraničí a tvoří podstatnou část historie poválečného osídlování.

4.2.1.3 Romské etnikum

Další skupinou obyvatel, která měla za úkol částečně nahradit odsunuté německé občany, bylo romské etnikum. Romové byli během druhé světové války perzekuováni a po jejím skončení se vinou těžké ekonomické a sociální situace na východním Slovensku, vydali do velkých průmyslových měst v Čechách a na Moravě s cílem zlepšit svoji životní situaci. V roce 1946 se zaměřili na vysídlené české a moravské pohraničí, kde mohli zastávat práci, ke které nebyla potřeba kvalifikace - např. v zemědělství. Tato velká vlna trvala až do druhé poloviny roku 1947.¹⁰²

Historie romského etnika na Liberecku začíná příchodem prvních Romů v roce 1945. V okrese Jablonec nad Nisou se usídlili Romové pocházející z Bardějova, Prešova a Košic. Jejich příchod měl vyřešit nedostatek pracovních sil. Bohužel bižuterní průmysl na Jablonecku potřeboval kvalifikované pracovní síly a Romové nemohli tuto pozici zastávat. Národní výbor v reakci na tuto situaci žádá v prosinci 1946 o zastavení

⁹⁹ tamtéž, s. 15-16.

¹⁰⁰ tamtéž, s.25.

¹⁰¹ tamtéž, s.26.

¹⁰² *Romové v České republice*. Vyd. 1. Praha : Sociopress, 1999. 558 s., s. 141-142.

přidělování Romů do jabloneckého okresu.¹⁰³ Imigrace Romů ze Slovenska ovšem pokračovala. Dařila se integrace slovenských Romů, kteří byli usedlí a našli si nekvalifikovanou práci, kterou se dokázali uživit. Kočovní Romové se živili obchodem a jejich integrace do společnosti byla problematičtější. Tehdejší úřady chtěly vydat zákaz pobytu pro kočovné Romy. Na přelomu let 1946 a 1947 se v jabloneckém okrese nacházelo 130 Romů. Uplatnění našli v komunálních službách, sklárnách a kamenolomech. Mnoho z nich se také prosadilo při práci se dřevem v Polubném.¹⁰⁴ Imigrace romského obyvatelstva pokračovala a v roce 1952 v Jablonci nad Nisou žilo 400 usedlých Romů. V Liberci byli nuceni Romové čekat déle na přidělení družstevního bytu a většina jich pokračovala do Jablonce nad Nisou, kde čekací doba nebyla tak markantní. Kočovní Romové nepracovali a komunistický režim proto vydal Zákon č. 74/54 Sb. o trvalém usídlení kočovných osob, čímž chtěl tento specifický způsob života vymýtit.¹⁰⁵ Romové měli být podrobeni převýchově, jejímž účelem byla integrace do tehdejší společnosti. Důraz byl kladen na lékařskou péči a zvláště na vzdělávání romských dětí. Příliv Romů do jabloneckého okresu pomalu ustává rokem 1954.

Při sekundární imigraci romského obyvatelstva do Čech, v rámci politiky organizovaného rozptylu¹⁰⁶ v letech 1965-1970, byl Liberecký kraj vyjmut z území doporučených pro imigraci z důvodu velkého počtu romského obyvatelstva již přítomného na tomto území.¹⁰⁷ Integrace romského obyvatelstva do společnosti je velice diskutovaným tématem, nicméně to není námětem této práce. Romské etnikum a jeho imigrace na území Liberecka tvoří důležitou kapitolu dějin poválečného osídlování.

¹⁰³ PLETICHA, Lukáš ; CÍNOVÁ, Anna. Z minulosti jabloneckých Romů – I. *Jablonecký měsíčník*. 2008, 8, s. 12.

¹⁰⁴ PLETICHA, Lukáš ; CÍNOVÁ, Anna. Z minulosti jabloneckých Romů – III. *Jablonecký měsíčník*. 2008, 10, s. 12.

¹⁰⁵ PLETICHA, Lukáš ; CÍNOVÁ, Anna. Z minulosti jabloneckých Romů – IV. *Jablonecký měsíčník*. 2009, 2, s. 16.

¹⁰⁶ usnesení vlády č. 502/1965

¹⁰⁷ *Romové v České republice*. Vyd. 1. Praha : Sociopress, 1999. 558 s., s. 175.

4.2.2 Liberecký kraj od roku 1968

Po smrti československého prezidenta Klementa Gottwalda docházelo k postupnému uvolňování politické atmosféry, které vyvrcholilo Pražským jarem. 21. srpna 1968 vstoupila na území Československé republiky vojska Varšavské smlouvy. V Liberci měla tato vojenská intervence tragický průběh - vyprovokovaní vojáci spustili palbu ze samopalů na civilisty. Zemřelo devět lidí a zraněno jich bylo 45.¹⁰⁸ Po srpnu 1968 následovala normalizace,¹⁰⁹ která sebou přinesla mimo jiné cenzuru koncertů a divadelních představení. Lidé se v této době zaměřují především na rodinný život, což se projevuje v silné populační vlně na počátku 70. let 20. století, které se říká „Husákovy děti“. Významným momentem pro celý Liberecký kraj je založení Vysoké školy strojní v Liberci v roce 1953. O sedm let později je škola rozdělena na dvě fakulty- strojní a textilní. Po revoluci roku 1989 dochází ke vzniku Euroregionu Nisa. Technická univerzita v Liberci se v rozmezí let 1990 a 1995 rozrůstá o další fakulty - pedagogickou, hospodářskou, architektury a fakulty mechatroniky a mezioborových inženýrských studií.

4.3 Náboženská situace na Liberecku na přelomu tisíciletí

Současná náboženská situace na Liberecku je velice zajímavým tématem. K jejímu zkoumání nejlépe slouží průzkum *Sčítání lidu, domů a bytů*¹¹⁰ v roce 2001, který podává informace o stavu religiozity na Liberecku. Je potřeba si uvědomit, že primárním účelem tohoto cenzu není zmapování náboženské situace, nicméně je to unikátní kvantitativní výzkum, provedený na tomto terénu, který se vyznačuje svojí komplexností.

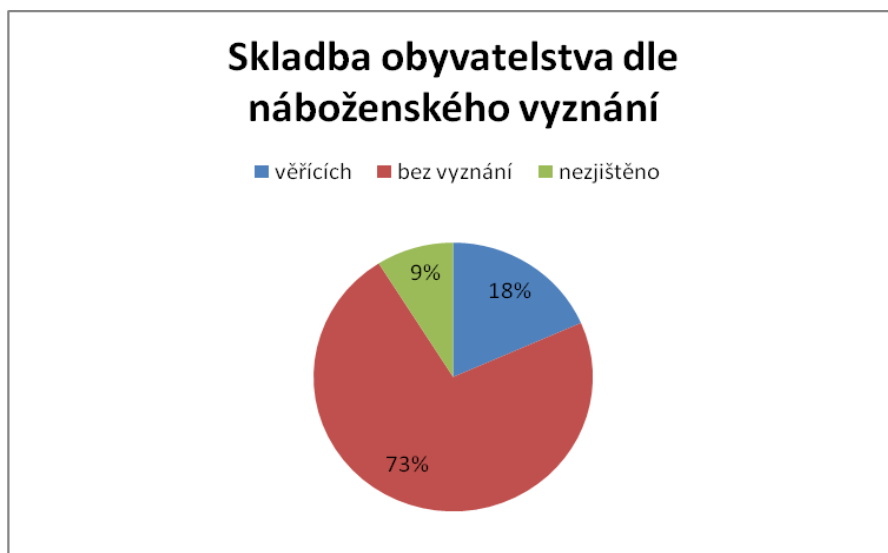
V Libereckém kraji v době tohoto průzkumu žilo 428 184 obyvatel. Věřících obyvatel se přihlásilo 78 818. Obyvatel bez náboženského vyznání bylo 311 002 a vyznání se

¹⁰⁸ VÁVRA, Aleš. Srpen 1968: V Liberci devět mrtvých. *Liberecký deník* [online]. 21.08.2008, [cit. 2011-03-20]. Dostupný z WWW: <http://liberecky.denik.cz/zpravy_region/srpen--v-liberci-devet-mrtvych20080821.html>.

¹⁰⁹ termín normalizace byl použit v *Moskevském protokolu o neplatnosti vysočanského sjezdu KSČ podepsaném po intervenci vojsk Varšavské smlouvy zástupci Sovětského svazu a Československé socialistické republiky*

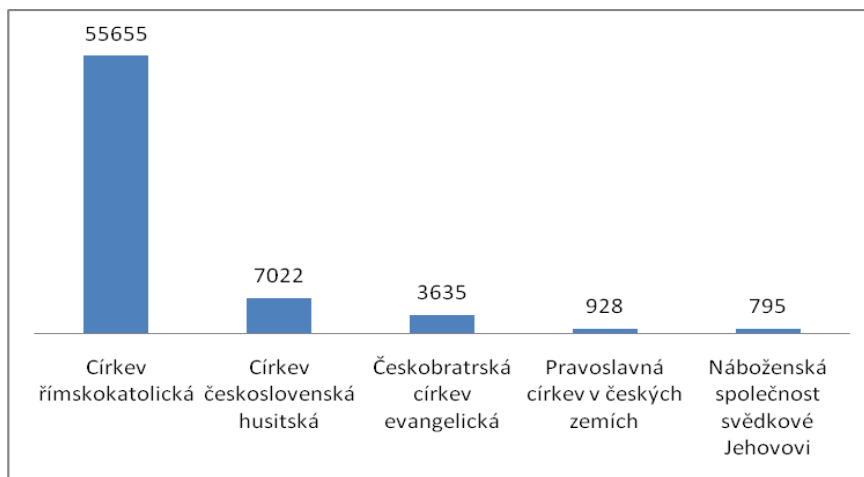
¹¹⁰ v kapitole byly použity údaje ze Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 dostupné na webu Českého statistického úřadu- www.czso.cz

nepodařilo zjistit u 38 364 občanů žijících v Libereckém kraji. Z grafu č. 1 vidíme skladbu obyvatelstva dle náboženského vyznání v Libereckém kraji. Z těchto statistických údajů vyplývá vysoký počet obyvatel Libereckého kraje bez náboženského vyznání, respektive občanů, kteří se neztotožňují s žádnou církevní organizací.

Graf 1: Skladba obyvatelstva dle náboženského vyznání v Libereckém kraji

Podívejme se nyní podrobněji na jednotlivé náboženské organizace a církve zastoupené v Libereckém kraji. Zde jsou uvedeni věřící, kteří se identifikují s konkrétní náboženskou organizací a uvedou to do průzkumu Sčítání lidu. Nemusí to tedy nutně znamenat, že se aktivně a pravidelně účastní náboženského života. Z grafu č. 2 plyne, že dominantní postavení zaujímá v Libereckém kraji církev římskokatolická. Mezi další náboženské organizace působící na Liberecku, zmíněné v průzkumu, ale nezastoupené v grafu č. 2 patří např.: Církev adventistů sedmého dne, Starokatolická církev a Slezská církev evangelická augsburského vyznání.

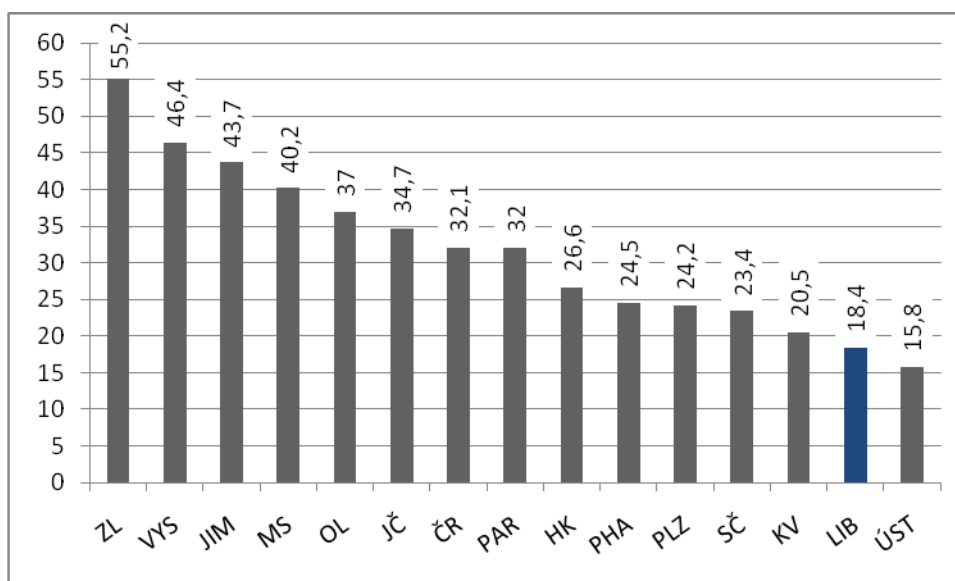
Graf 2: Nejpočetnější náboženské organizace v Libereckém kraji podle počtu věřících

V jabloneckém a libereckém okrese patří k velice populárním nová náboženská hnutí. V Jablonci nad Nisou tvoří podíl členů těchto skupin z celkového počtu věřících 16,6 procenta, v libereckém okrese pak 16 procent.¹¹¹ Znamená to tedy, že mají silné zastoupení na současném náboženském trhu.

Z tohoto průzkumu bylo možné orientačně zkonstruovat náboženskou mapu Libereckého kraje. Na tomto území působí několik náboženských organizací a církví. Zřetelný je fakt odlivu věřících z tradičních náboženských organizací a církví.

Podívejme se nyní na religiozitu Libereckého kraje v kontextu celé České republiky. Použijme opět data ze Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001. V Libereckém kraji je 72,6 procenta obyvatel bez vyznání. Více je pouze v kraji Ústeckém - 77,2 procenta. Tyto dva kraje, patřící do bývalých Sudet, spojuje velice podobná historie - po druhé světové válce velká migrace obyvatelstva.

¹¹¹ VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha : Grada Publishing, 2010. 256 s., s. 202-203.

Graf 3: Procentuální podíl věřících v krajích

Z uvedeného grafu jasně vyplývá, že Liberecký kraj je jednou z oblastí, kde žije nejmenší počet věřících občanů. Průměrná hodnota, která v České republice činí 32,1 procenta, se velice liší od údaje z Libereckého kraje. Patrná je větší religiozita moravských krajů.

Porovnejme nyní konkrétní okresy z pohledu podílu římských katolíků.

Okres	podíl římských katolíků
Most	9,4 %
Rakovník	10,5%
Česká Lípa	11,4 %
Jablonec nad Nisou	11,5 %
Ústí nad Labem	11,7 %
Teplice	11,7 %
Děčín	11,9 %
Liberec	12,0 %
Chomutov	12,3 %

Tabulka 1: **Okresy s nejnižším podílem římských katolíků**¹¹²

Z tabulky č. 1 vyplývá velký odklon od římskokatolické církve v oblasti bývalých Sudet. Z Libereckého kraje jsou zde zastoupeny tři okresy – Jablonec nad Nisou, Liberec a Česká Lípa. Porovnejme nyní tyto okresy s oblastí, kde je podíl římských katolíků v České republice největší.

¹¹² BROTÁNKOVÁ, Helena. Religiozita v České republice v církevních statistikách. *Teologické texty* [online]. 2004, 5, [cit. 2011-03-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-5/Religiozita-v-Ceske-republice-v-cirkevnych-statistikach.html>>.

Okres	podíl římských katolíků
Uherské Hradiště	60,8 %
Opava	53,4 %
Hodonín	53,1 %
Ždár nad Sázavou	49,9 %

Tabulka 2: **Okresy s největším podílem římských katolíků**¹¹³

Zde jsou zastoupeny pouze okresy na Moravě. Uvedené tabulky jasně dokazují rozdílnou pozici římskokatolické církve na Moravě a v bývalých Sudetech. Úbytek členů této tradiční církve je značný.

Cílem kapitoly bylo načrtnout náboženskou situaci na přelomu tisíciletí v Libereckém kraji. V druhé části byla oblast Liberecka porovnána z hlediska religiozity v kontextu celé České republiky.

¹¹³ BROTÁNKOVÁ, Helena. Religiozita v České republice v církevních statistikách. *Teologické texty* [online]. 2004, 5, [cit. 2011-03-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-5/Religiozita-v-Ceske-republice-v-cirkevnych-statistikach.html>>.

5. Informace o výzkumu

5.1 Stanovený cíl

Předmětem zájmu výzkumu bylo zjištění příčin vysoké míry sekularizace v Libereckém kraji. Výzkum byl založen na rozhovorech s respondenty z vybraných sociálních skupin. V kapitole *Výzkumný vzorek* jsou vysvětleny důvody tohoto rozhodnutí. Výzkum byl založen na polostrukturovaném rozhovoru, který byl směřován na problematiku náboženství v Libereckém kraji a na odklonu od tradičních náboženských organizací a církví. Hlavním cílem bylo zaznamenání a analýza osobních názorů respondentů - pohled z jejich vlastní perspektivy. Dalším cílem výzkumu bylo zachycení jednotlivých osobních příběhů pomocí kazuistiky.

Záměrem rozhovorů bylo zjištění vztahu dotazované osoby k náboženství. Především pak důvody, proč jsou věřící nebo naopak, proč je respondent bez náboženského vyznání. Dalším důležitým jevem, na který byl kladen důraz, je názor na vysokou míru sekularizace v Libereckém kraji a příčiny tohoto faktu. V popředí zájmu stál i pohled respondenta na životní hodnoty jednotlivých občanů v Libereckém kraji tak, jak je on sám pozoruje v běžném životě. Tato otázka měla blížeji definovat obyvatele tohoto kraje, na kterých je postavena tato práce. S tímto souvisí i poslední otázka, ve které byli respondenti žádáni o srovnání hodnot občanů v průběhu libovolného časového horizontu.

Cílem kvalitativního výzkumu, použitým v této práci, je analýza současné náboženské situace na Liberecku z perspektivy osmi respondentů pocházejících z různých sociálních skupin. Analýza zběžně nastiňuje specifika Libereckého kraje ve vztahu k náboženství s uvedením konkrétních historických událostí vedoucích k tomuto stavu.

5.2 Strategie výzkumu

Vzhledem k tomu, že cílem analytické části je snaha, o co nejvěrnější rozbor příčin vysoké míry sekularizace v Libereckém kraji, jako metoda sběru dat byl zvolen kvalitativní výzkum, který měl pomoci k získání detailních informací v širším kontextu. Nástrojem tohoto výzkumu byl polostrukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami, který byl předem připraven.

5.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek je tvořen osmi respondenty z různých sociálních skupin a věkových odvětví. Důvodem pro vybrání této strategie je pohled na religiozitu Libereckého kraje jeho vlastními občany, kteří pocházejí z různých sociokulturních prostředí a je tak zajištěna větší perspektiva na danou problematiku. Dalším důvodem pro vybrání těchto respondentů je reprezentace dějin Liberecka. Těmito osobami jsou: pan Siegfried, který jako český Němec žije v Jablonci nad Nisou. Paní Marie, která se po válce přistěhovala z východního Slovenska. Dále pan Dušan, který je romské národnosti a také se přistěhoval z východního Slovenska. Volyňské Čechy zastupuje pan Miloš. Tito zástupci jsou ve věku mezi 80 a 70 lety. Řeholní sestra Bohumila reprezentuje katolickou církev. Poslední tři respondenti zastupují generaci 50, 30 a 20 let starou. Každý z respondentů je prototypem dané sociální skupiny.

Respondenti byli vybíráni a oslovováni různou formou. Někteří pocházejí z mého vlastního okolí: např. moje babička, které se přistěhovala z východního Slovenska nebo pan Siegfried, který je dědečkem mého kolegy. Markantnějším problémem bylo nalezení Čecha pocházejícího z Volyně. Zde pomohlo Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel. Při hledání řeholní sestry mi pomohl ředitel Domovu v Horním Maxově.

Před samotným rozhovorem byli respondenti seznámeni s mojí osobou a účelem této práce. Nastíněn byl obsah a cíl výzkumu. Po tomto úvodu následoval dotaz, zda je možné nahrávat odpovědi na záznamové zařízení pro následnou transkripci. V případě, že dotazovaný nesouhlasil, odpovědi byly zaznamenány zápisem na papír. Samozřejmě, že respondentům byla nabídnuta možnost zachování naprosté anonymity v průběhu celého výzkumu. Někteří ji využili a bylo jim tak změněno jméno. Rozhovory probíhaly v domácnostech respondentů. Výjimkou byla řeholní sestra, která odpovíděla na dotazy elektronickou formou.

Důležitým faktorem v průběhu samotných rozhovorů bylo získání důvěry dotazované osoby. Při osobním setkání jsem se prokázal průkazem totožnosti a vysokoškolským indexem. Po představení následovala obecná rozmluva s respondentem na různá témata např. zdraví, počasí, události v životě či záplavy. Po této fázi následoval úvod do problematiky a samotný rozhovor. Po jeho skončení pokračovala konverzace

s respondentem na různá témata. Samotný rozhovor týkající se této práce trval průměrně 15 minut.

5.4 Koncept výzkumu

Hlavní výzkumná otázka vychází z tématu této práce: příčiny sekularizace na Liberecku. Mezi podotázky patří osobní vztah respondenta k náboženství a specifikace Libereckého kraje ve vztahu k náboženství. Bylo vypracováno šest základních otázek, na které odpovídal každý dotazovaný. Samozřejmě, že během rozhovorů vznikly situace, kdy byly kladeny i otázky doplňující. V obsahu této práce naleznete odpovědi všech respondentů na zadané otázky.

Otázky:

- Charakterizujte váš osobní vztah k náboženství.
- V čem vidíte příčiny odklonu od organizovaných náboženských společností a církví v České republice?
- Proč je v Libereckém kraji vysoký počet lidí bez náboženského vyznání? Je toto území nějak specifické ve vztahu k náboženství?
- Které politické a historické události se procesu sekularizace týkají na Liberecku?
- Jaké pozorujete životní hodnoty občanů v Libereckém kraji?
- Mění se tyto hodnoty? Byly dříve jiné?

5.5 Metoda sběru dat

Sběr dat proběhl pomocí polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Kazuistika byla vytvořena z vyprávění dané osoby. Zde je potřeba podotknout, že v kazuistice bylo uvedeno pouze to, co daný respondent chtěl zmínit a mohlo tak být uvedeno v této práci. V některých kazuistikách chybí z tohoto důvodu určité údaje, protože respondent je nechtěl uvést. K přípravě rozhovorů a jejich provedení byla použita odborná literatura - především *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*¹¹⁴ od Jana Hendla.

¹¹⁴ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. Vyd. 1. s. 208 ISBN 80-7367-0400

5.6 Zpracování dat

Rozhovory byly nahrávány na záznamové zařízení a později doslovně přepisovány. K transkripci byl použit program *Windows Media Player*, který pomohl k jednoduché a přehledné orientaci ve zvukové stopě. V případě, že respondent odmítl rozhovor s přítomností záznamového zařízení, odpovědi byly zapisovány na papír a později přepisovány do elektronické podoby. Při samotné analýze byl kladen důraz na společné jevy, které se objevují nezávisle na sobě v odpovědích respondentů.

5.7 Rozhovory

5.7.1 český Němec pan Siegfried

1. Charakterizujte váš vztah k náboženství.

„Já se považuju za panteistu. Ačkoliv jsem v dětství byl veden k náboženství, moje představa Boha je bez jakékoliv personifikace. Mám představu o vesmírných zákonitostech a přírodních prasilách. I když jsem měl křesťanskou svatbu, tak nechodím na bohoslužby a nezúčastňuju se žádného náboženského života. Přesto na mě architektura chrámů silně působí. Jako plnohodnotnou náhradu náboženství považuji vztah k přírodě. Mě osobně vadí pompéznost významných církevních událostí a nastrojenost vysokých církevních hodnostářů, protože se to podle mě neslučuje s původním posláním církve.“

2. V čem vidíte příčiny odklonu od organizovaných náboženských společností a církví v České republice?

„Za příčiny odklonu od náboženství vidím netolerantnost totalitních režimů k církvím. Už za nacismu jsem ve škole pociťoval narážky některých učitelů a posměšky některých spolužáků, že jsem byl maminkou, která byla silně věřící, veden k návštěvě kostela. Pociťuju, že totalitní režimy viděly v církvích konkurenta, což je jeden z prvních důvodů, proč lidé přestávali chodit do kostelů. Jako další důvod vidím, že na rozdíl od Čech měla církev v Polsku velice silnou protiváhu proti komunistickému režimu. Komunistická myšlenka byla jakousi náhražkou k víře a byla státem silně podporována. A v dnešní době obě „náboženství“ ztratily význam a společnost se orientuje na konzum. Konzum se stal novým náboženstvím.“

3. Proč je v Libereckém kraji vysoký počet lidí bez vyznání? Je toto území nějak specifické?

„Myslím, že to bylo zapříčiněno výměnou obyvatelstva v Libereckém kraji, tím mám na mysli odsun německého obyvatelstva a přistěhování obyvatelstva z různých koutů republiky. Náboženství má možná i silný kořeny v krajině. Pozorujeme to, že po válce bylo zničeno mnoho církevních staveb- hlavně venkovské kostelíky, křížky u cest, Boží muka a křížové cesty, což svědčí o necitlivosti příchozího obyvatelstva k religiozitě krajiny. Lidi, kteří si kostely sami postavili, k nim měli vřelý vztah a vážili si toho místa rozpravy s Bohem.“

4. Které politické a historické události se procesu sekularizace týkají na Liberecku?

„Jak jsem již zmínil, měli hlavní vlivy na sekularizaci události 20. století – první a druhá světová válka, poválečné události, včetně nástupu komunismu.“

5. Jaké pozorujete hodnoty občanů v Libereckém kraji?

„Myslím si, že se zde lidé silně orientují na sport, který motivuje široké spektrum společnosti k trávení volného času v přírodě, zejména v okolních horách. V oblasti kultury, výstav, koncertů a divadla je zájem z hlediska věkových kategorií různorodý, takže se nedá generalizovat, jaký mají občané hodnotový žebříček. Zjevný je odklon od kulturní nadstavby, naopak pociťuju orientaci směrem ke konzumní společnosti.“

6. Mění se tyto hodnoty? Byly dříve jiné?

„V komunistické době to byla „dvoutřídní“ společnost. Jednak pracující třída a proti tomu členové komunistické nomenklatury. Soudržnost obyčejných lidí byla větší než je dnes. Dá se říct, že v dnešní době se nůžky rozevírají ve světovém měřítku, tím mám na mysli, že se proti jiným zemím, kde občané trpí hladem, máme ještě dobře. Přesto se nůžky rozevírají i tady, existuje skupina multimilionářů a naopak jsou zde i lidé, kteří nemají střechu nad hlavou.“

5.7.1.1 Kazuistika

Pan Siegfried se narodil v říjnu 1933 v Jablonci nad Nisou. Zde navštěvoval obecnou a měšťanskou školu a svoje vzdělání ukončil na uměleckoprůmyslové škole, kde se

vyučil rytcem. Po skončení druhé světové války zůstává jeho rodina v Jablonci nad Nisou. V roce 1957 se žení s českou Němkou Ingeborg. Během komunistického režimu se podílí jako spoluautor na knize Jizerské ticho. Dále vydal několik publikací o Jizerských a Lužických horách nebo Českém ráji. Má jednu dceru, která pracuje jako tlumočnice německého jazyka. Jeho vnuk pak pokračuje v německé tradici rodiny a právě dokončuje studium germanistiky na Univerzitě v Pardubicích.

5.7.2 Respondent ve věku 24 let pan Štěpán

1. Charakterizujte váš vztah k náboženství.

„Vyrostl jsem v křesťanské rodině a existence Boha pro mě byla přirozená. Hodně jsme se potkávali s dalšími věřícími a byl jsem tedy zvyklý se v tomto prostředí pohybovat. V době méj osobní krize jsem se víc zaměřil na můj vztah s Bohem. Tento vztah a víra v to, co se píše v Bibli, formuje můj život. Věřím v Boha, protože vím, že Bůh má co říct, do mého soukromého života, a ovlivňuje to pak i ty ostatní oblasti mého života.“

2. V čem vidíte příčiny odklonu od organizovaných náboženských společností a církví v České republice?

„Náboženských denominací je velká spousta, ale jsou většinou málo početné. Myslím si, že důvody jsou historické a počátky můžeme vidět v 17. století po bitvě na Bílé hoře. Dále určitě doba komunismu, kdy byla církev potlačovaná a pronásledovaná a přišla o spoustu majetku. Po pádu komunismu se to začalo nějakým způsobem obnovovat a v současnosti důvody, který lidi vedou k tomu, že nevěřejí v Boha, je třeba konzumní styl života- lidi se nechávají nalákat na honbu za penězma. Lidi to zaměstnává a vlastně ztrácejí čas.“

3. Proč je v Libereckém kraji vysoký počet lidí bez vyznání? Je toto území nějak specifické?

„Liberecký kraj je dost poznamenán především poválečnou historií. Náboženská tradice byla v mnoha případech přerušena a nové generace ho nahradily konzumerismem. Lidi dnes nemají čas na víru a náboženský život. Liberec je velkoměsto a lidi mají spoustu práce a stresu, dále mě napadá bohatý kulturní a sportovní život nebo obrovský počet heren a barů. Stejná situace je v dalších městech-Turnově, Frýdlantu, Semilech a Jablonci nad Nisou.“

4. Které politické a historické události se procesu sekularizace týkají na Liberecku?

„Určitě velkou roli hraje komunistický režim. Po tyto zkušenosti mají lidi strach a nedůvěru účastnit se nějakýho organizovanýho náboženství, kdy jim někdo něco nařizuje a kdy mají důvěřovat autoritám. Důležitý je také přístup a podpora od veřejných institucí, která v dnešní době moc nefunguje.“

5. Jaké pozorujete hodnoty občanů v Libereckém kraji?

„Uvedu příklady lidí, se kterými se setkávám v zaměstnání na základní škole a svoje vlastní vrstevníky. Zase zmíním konzumní způsob života - lidé se starají především o materiální stránku života- kladou důraz na svůj vlastní komfort, aby se jim žilo dobře. Další je kariérismus, kdy lidi vidí smysl života v dobytí určité pracovní pozice a vše tomu podřizují. U svých vrstevníků občas pozoruju honbu za požitkem - snahu si co nejvíce život užít. To má několik negativních důsledků na jejich život - alkoholismus, sexuální nezávislost. Dále bych zmínil uzavřenost lidí a malou ohleduplnost vůči ostatním. Stačí se projet tramvají. Pozoruju také sobeckost lidí, kteří se starají především o vlastní dobro. Chlap se bojí zavázat pro rodinu a žít nesobecky, starat se o manželku a rodinu. V tom je určitá nedospělost“

6. Mění se tyto hodnoty? Byly dříve jiné?

„Vzhledem k tomu, že mi je 24, tak těžko mohu něco srovnávat. Neustále se zvyšuje míra konzumu ve společnosti.“

5.7.2.1 Kazuistika

Štěpán se narodil v roce 1987 v Ostrově nad Ohří. Jeho otec pracoval jako kazatel, a tak se z Prahy celá rodina přestěhovala do Dobřívy. Štěpán má čtyři sestry. Z Dobřívy se rodina stěhovala do Jablonce nad Nisou, kde strávila čtyři roky. Nejprve navštěvoval základní školu v Liberci, ale vzhledem k nevýhodám dojíždění přestoupil na Základní školu Jablonec nad Nisou - Kokonín. Zde zasáhla Štěpána nemoc v podobě mononukleózy, která značně negativně ovlivnila jeho dětství. Další stěhování zavedlo Štěpána do Tanvaldu, kde dokončil povinnou školní docházku a v úspěšném přijímacím řízení byl přijat na Gymnázium v Tanvaldě, kde i odmaturoval. Dalším krokem v jeho životě bylo rozhodnutí studovat na Technické univerzitě v Liberci, obor Učitelství pro

druhý stupeň základních škol. Nyní pracuje jako pedagog na základní škole v Liberci a má před sebou poslední státní zkoušky.

5.7.3 Obyvatel Libereckého kraje pocházející z východního Slovenska paní Marie

1. Charakterizujte váš vztah k náboženství.

„Jsem římskokatolického vyznání, ale na bohoslužby nechodím. Věřím v Boha, protože mi vždycky pomůže v situaci, kdy potřebuju pomoci. Tomu věřím. Bůh mě vždy vyslyší a můžu se na něj vždy obrátit. Víra v Boha je důležitou částí mého života. Na bohoslužby nechodím, protože nepotřebuju žádnou organizaci k mému vlastnímu vztahu k Bohu. Bůh mi říká, co je špatně a co je dobře, a tím se celý život řídím.“

2. V čem vidíte příčiny odklonu od organizovaných náboženských společností a církví v České republice?

„Všechny moje dcery, které se narodily v padesátých letech, jsou pokřtěny v římskokatolickém kostele. Do kostela jsem s nima pak nechodila. Dnes žádná z nich není věřící. Důvodů je hodně. Hlavně komunismus a jeho boj proti náboženství. Dcery vyprávěly, jak se ve třídě spolužáci smějou jednomu hochovi, o kterém se vědělo, že chodí do kostela. To je asi odradilo. Nebylo to moc populární v té době. Dále také nedůvěra v církevní organizace a tradiční autoritu katolické církve. V dnešní době nemají lidi na náboženství čas. Jsou zavaleni prací a povinnostmi.“

3. Proč je v Libereckém kraji vysoký počet lidí bez vyznání? Je toto území nějak specifické?

„Liberecký kraj je specifický svojí historií - především po válce. Když jsem se do Jablonce přistěhovala, bylo tady spousta lidí z různých částí republiky. Co se týče náboženství, tak mnoho menších kostelů zůstalo opuštěných a na některých místech byli lidi bez kontaktu s katolickou církví. Tím se to tady lišilo od jiných oblastí.“

4. Které politické a historické události se procesu sekularizace týkají na Liberecku?

„Češi nikdy nebyli velcí katolíci. To je asi kvůli rekatolizaci v 17. století. Dál bych řekla odsun Němců, protože Němci byli věrní katolíci. Samozřejmě, že svoji roli sehráli

i komunisti a jejich válka proti náboženství, ale to je jenom jeden z důvodů. Řekla bych, že lidé ani tak neodmítají náboženství, jako spíš církev jako někoho, kdo má být mezi nima a Bohem. Je to otázka důvěry a ta zde chybí.“

5. Jaké pozorujete hodnoty občanů v Libereckém kraji?

„Lidi z mojího prostředí jsou různí - některý hodný, některý protivný. Komunistický režim nás naučil zaměřit se na materiální stránku života- hromadit peníze, auta a majetek. Když nakupuju v supermarketu nebo cestuju autobusem po městě vidím okolo sebe lhostejnost. Každý se stará o svoje vlastní štěstí a o životy jiných lidí se nezajímá. Chybí mě úcta ke stáří.“

6. Mění se tyto hodnoty? Byly dříve jiné?

„Dříve byli lidi otevřenější a pomáhali si, i když se neznali. Peníze hrály určitou roli, ale ne takovou jako dneska. Dříve lidem stačilo, že měli kde spát a kde se najíst. Dobře si pamatovali válečnou bídu....,“

5.7.3.1 Kazuistika

Paní Marie se narodila roku 1932 na území východního Slovenska v obci Nižná Polianka. Po ukončení vzdělání v obecné škole, pracovala v zemědělství na pozemcích její rodiny. Zde strávila i druhou světovou válku. Nedaleko obce se nachází polská hranice a obec Dukla, kde se odehrála karpatsko-dukelská operace. Paní Marie se nerada vrací vzpomínkami do tohoto období - při postupování oddílů Rudé armády se vojáci dopouštěli trestných činů na civilních občanech. Obětí se stala i její maminka. Tři roky po skončení války se její rodiče rozhodli, že pošlou paní Marii do Jablonce nad Nisou k sestře jejího otce. Důvody byly prosté - ekonomická situace na východním Slovensku byla velice špatná a její rodiče se domnívali, že v českém pohraničí čeká její dceru lepší budoucnost. Krátce po příjezdu v roce 1948 nachází paní Marie práci v bižuterním průmyslu. V roce 1950 se seznámila se svým budoucím manželem a dvanáct měsíců po svatbě se jim narodila první dcera. Přestěhovali se do městského bytu, kde žije paní Marie dodnes. Po pěti letech v zaměstnání byla nucena odejít ze zdravotních důvodů. Byl jí udělen plný invalidní důchod. Momentálně se těší dobrému zdraví a je hrdá na rozrůstající se rodinu.

5.7.4 Řeholní sestra Bohumila

1. Charakterizujte váš vztah k náboženství.

„Byla jsem pokřtěná jako malá v katolické církvi. Víru jsem dostala jako dar od svých rodičů, kteří mě v ní vychovávali. Jsem jim za to moc vděčná, protože mi víra pomáhá žít svůj každodenní život podle Božích přikázání – naplno.“

2. V čem vidíte příčiny odklonu od organizovaných náboženských společností a církví v České republice?

„Příčiny vidím, že dnes je v popředí materialismus, člověk se více spoléhá sám na sebe, změna žebříčku hodnot(život bez sňatku, rozvodovost, antikoncepce, interrupce, ...). Jsou to věci, které náboženství neakceptuje.“

3. Proč je v Libereckém kraji vysoký počet lidí bez vyznání? Je toto území nějak specifické?

„Myslím si, že je to i z důvodu pohraničního území Sudety, přesouvání obyvatel. Lidé byli nuceni nechat všechno, své domovy, kraj, stát, Když člověk nemá hluboké kořeny ve své víře, těžko může těžkosti života přijmout. Člověk musí svoji víru prohlubovat modlitbou, přijímáním svátostí, duchovními rozhovory.“

4. Které politické a historické události se procesu sekularizace týkají na Liberecku?

„Přesuny obyvatel.“

5. Jaké pozorujete hodnoty občanů v Libereckém kraji?

„Hodnoty nejenom občanů Liberecka – člověk chce vynikat nad ostatními, myslet jen na sebe, nemít zájem o ostatní. Myslím si, že spousta lidí, které znám z tohoto kraje se dokáže dělit, mít zájem a vidět potřeby lidí.“

6. Mění se tyto hodnoty? Byly dříve jiné?

„Vzhledem ke kraji – jídlo bylo skromnější, klimatické podmínky – tvrdší život. Někdy šlo o přežití, zaopatření členů rodiny. V dnešní době se spousta věcí dá koupit, lidé se stěhují z kopců do měst více obydlených.“

5.7.4.1 Kazuistika

Řeholní sestra paní Bohumila se narodila na Slovensku. Dnes působí v řeholním řádu Congregatio Jesu. V Horním Maxově v Domově pečuje o osoby se zdravotním postižením. K jejím činnostem patří i péče o kostel v Horním Maxově - kostel Božského Srdce Páně.

5.7.5 Respondent ve věku 50 let pan Rudolf

1. Charakterizujte váš vztah k náboženství.

„Jsem nevěřící. Nikdy jsem nebyl veden k víře, protože moje rodina do kostela nechodila. Od víry mě odrazovalo i to, že věřící lidé byli za bolševika pronásledováni a diskriminováni. Nikdy jsem neměl potřebu víry v Boha. Věřím v osud, sám sebe a své schopnosti. Věřím, že si v každé situaci dokážu poradit.“

2. V čem vidíte příčiny odklonu od organizovaných náboženských společností a církví v České republice?

„Lidi nechoděj do kostela, protože za komunismu se do kostela nechodilo a to se projevuje až do dnešní doby. Lidi za to byli diskriminováni. Po revoluci tady zavládlo nadšení a my jsme s rodinou byli na mši, protože padnul bolševik. Tohle dlouho nevydrželo. Oni pak lidi ztratili důvěru v ty největší církve, protože si mysleli, že jim nejde o víru, ale o peníze. Na druhou stranu se dost rozrostli Jehovisti a lidi pak obecně považují ty menší církve za sekty.“

3. Proč je v Libereckém kraji vysoký počet lidí bez vyznání? Je toto území nějak specifické?

„Tohle území bylo plný Němců a po válce se to všechno překopalo odsunem. Násilně se přerušil nějaký vývoj a stabilita. Lidi, který tady žili, byli vyhnáni. Tímhle se zpretrhaly

ty kořeny a vazby. Pak sem přišlo spoustu lidí z různých míst a začínalo se znova. Ono celý bejvalý Sudety jsou tímhle specifický ve vztahu k náboženství. “

4. Které politické a historické události se procesu sekularizace týkají na Liberecku?

„Když mám jmenovat politické a historické události, tak sem dám určitě válku a poválečný vývoj. Dál puč komunistů v roce 1948. Třeba v Polsku si katolická církev udržela svoji pozici. U nás na Liberecku se ale lišíme tím vývojem, kdy se zprětrhaly vazby a náboženství se prostě nepředávalo dál. Přispěla k tomu i naše nedůvěra k veřejným organizacím obecně. “

5. Jaké pozorujete hodnoty občanů v Libereckém kraji?

„Tohle dost souvisí s náboženstvím a jeho situací. Dneska je v popředí materialismus, který se vyvinul v konzum. Lidi si nahradili to náboženství tímhle stylem životním. Dál říkám egoismus a honba za penězi. “

6. Mění se tyto hodnoty? Byly dříve jiné?

„Dříve se objevovaly počátky jakéhosi konzumu, ale nebylo to tak velký. Lidi se v nespokojenosti se situací zavírali do vlastních rodin. Ten konzum prostě odstartoval ve velké míře po revoluci. “

5.7.5.1 Kazuistika

Pan Rudolf se narodil roku 1958 v Jablonci nad Nisou. Jeho matka pracovala v hotelu jako kuchařka. Otec emigroval po srpnové okupaci do západního Německa. Pan Rudolf tak zůstal se svým bratrem a matkou sám v Československu. V Jablonci ukončil základní vzdělání a byl přijat na odborné učiliště, kde se vyučil truhlářem. Jeho otec přerušil kontakt se svojí ženou a v západním Německu založil novou rodinu. Svým synům posílal dopisy, které byly kontrolovány úředníky Státní bezpečnosti. Celá rodina byla z důvodu emigrace otce pod drobnohledem úředního aparátu. Pan Rudolf se musel několikrát dostavit na místní oddělení Státní bezpečnosti. Svého otce již nikdy neuviděl. V roce 1984 se žení a o dva roky později se mu rodí jeho první syn. Po revoluci v roce 1989 si plní velký sen a každé léto cestuje po Evropě. Na přelomu tisíciletí mu

nešťastnou náhodou umírá mladší bratr a o rok později i matka. Dnes pan Rudolf pracuje v německé firmě, která se zabývá restaurací nábytku v Evropě.

5.7.6 Respondent ve věku 31 let paní Hana

1. Charakterizujte váš vztah k náboženství.

„V rodině nikdo není věřící a nikdo mě k víře nepřivedl. Sama jsem potřebu nikdy neměla. Víru jsem k životu nikdy nepotřebovala. Myslím tím víru v Boha. Věřím, že něco je nad člověkem, ale nedokážu to nějak popsat. Ve svém vlastním životě věřím v moje schopnosti. V dětství jsem měla hodně zájmů a prakticky jsem se s vírou nikdy nesetkala - ani ve škole ne. V tom bude asi ta příčina, protože mi víra nebyla předána.“

2. V čem vidíte příčiny odklonu od organizovaných náboženských společností a církví v České republice?

„Není to moderní. Třeba v Itálii je ta tradice a prostě se to předává. Nikdo o tom nepochybuje. Bavíme se o těch největších církvích. Myslím, že lidi už prostě z principu církvím nevěří. Myslí si, že je nepotřebují.“

3. Proč je v Libereckém kraji vysoký počet lidí bez vyznání? Je toto území nějak specifické?

„Obecně v Čechách je to komunismus. Tady u nás je to specifická historie bývalých Sudet.“

4. Které politické a historické události se procesu sekularizace týkají na Liberecku?

„Já si myslím, že to byl hlavně rok 68, kdy lidi ztratili důvěru a uzavřeli se sami do sebe. To platí pro celou republiku, ale tady to bylo ještě větší. Lidi utekli na víkend na svoje chaty a zahrádky, aby měli pokoj. Ztratili prostě důvěru.“

5. Jaké pozorujete hodnoty občanů v Libereckém kraji?

„Já pozoruji především velkou snahu o kariéru. Lidi v tom vidí své celoživotní poslání. Z toho pak vychází egoismus a snaha o dosažení výsledku za každou cenu.“

6. Mění se tyto hodnoty? Byly dříve jiné?

„Možná je to jenom můj pocit, ale dřív k sobě měli lidi blíž. Dneska je každé znechucenější a ve společnosti převládá negativní atmosféra. Dříve se třeba rodiny zakládaly mnohem dřív - kdo neměl dítě v 25 letech vybočoval z řady. Dneska je to naopak. To o něčem svědčí.“

5.7.6.1 Kazuistika

Paní Hana se narodila v roce 1980 v Liberci. Její rodina se záhy přestěhovala do Jablonce nad Nisou, kde i ukončila své základní vzdělání. V útlém věku se věnovala gymnastice, kde se jí na okresní úrovni podařilo dosáhnout několika úspěchů. Bohužel jí o její vášeň připravily zdravotní problémy. Paní Hana zvolila studium Střední školy uměleckoprůmyslové v Jablonci. Jejím přáním byla práce návrhářky v textilním průmyslu. Po úspěšném zakončení školy byla přijata na studium oboru návrhářka na Technické univerzitě v Liberci. Studium jí velice naplňovalo a velkým úspěchem byla závěrečná výstava absolventských prací v Severočeském muzeu v Liberci. Po zakončení studií měla velký problém najít práci v oboru, který vystudovala. Textilní průmysl se v Libereckém kraji nacházel v těžké ekonomické krizi. Nyní stále hledá práci, která by odpovídala její odborné kvalifikaci. Paní Hana se minulý rok vdala a spolu s manželem uvažují nad založením rodiny.

5.7.7 Volyňský Čech pan Miloš

1. Charakterizujte váš vztah k náboženství.

„Otázka mého náboženského vyznání je poměrně komplikovaná. Nejblíže mám ke katolické církvi, ale náboženského života se aktivně nezúčastňuju. Na bohoslužbě jsem byl pouze těsně po revoluci v roce 1989. Jsem věřící, protože víra mi dodává vnitřní sílu a odvalu. Desatero mi slouží jako základní pravidla pro život. Víra je pro každého člověka důležitá, ať je to víra v cokoli.“

2. V čem vidíte příčiny odklonu od organizovaných náboženských společností a církví v České republice?

„Podle mě jsou příčiny jasné. Lidi ztratili důvěru zejména v katolickou církev. Ztratili důvěru k těm, co jí vedou. Ztratili důvěru v její smysl pro člověka. Získat tu důvěru zpět

bude dost těžký. Přijde mi, že katolická církev těžko získává na svou stranu především mládež. Dneska jsou prostě mladí, když už se rozhodnou pro náboženství, víc pro ty jiný náboženství.“

3. Proč je v Libereckém kraji vysoký počet lidí bez vyznání? Je toto území nějak specifické?

„Liberecký kraj je velice specifický území. Podle mě je příčinou velký přesun obyvatel především po druhý světový válce. Ta pozice především katolické církve byla těžce zasažena a je to vidět až do dnešní doby. Po druhé světové válce se ta tradice přerušila a německé katolíky nahradila skupina obyvatel prakticky z celého Československa. Ze Slovenska přicházeli pravoslavní, z Čech zase lidé, kteří do kostela nechodili. Samozřejmě se na tom podílel později i režim svojí politikou proti náboženství.“

4. Které politické a historické události se procesu sekularizace týkají na Liberecku?

„Zde bych uvedl - druhá světová válka, odsun německého obyvatelstva, komunistický režim.“

5. Jaké pozorujete hodnoty občanů v Libereckém kraji?

„První slova, která mě napadnou, jsou sebestřednost, lhostejnost, egoismus a zaměření se na materiální stránku života. Pozoruju vzrůstající agresi a neshodu ve společnosti. Nechci, aby to vypadalo, že je všechno špatně, pouze popisuju, co vidím okolo sebe.“

6. Mění se tyto hodnoty? Byly dříve jiné?

„Když porovnáám úsek třiceti let, vidím rozdíly. Lidé byli stejní - možná dnes jsou více egoističtější. Největší změnu vidím ve způsobu života. Dnes je velký důraz na hromadění majetku a předvádění se před sousedem. Lidé se chlubí fotkama z exotických dovolených a novým autem. Duchovní stránka trpí, nicméně nevymizí.“

5.7.7.1 Kazuistika

Pan Miloš se narodil ve třicátých letech minulého století českým rodičům na Volyni. Jeho dětství významně ovlivnila druhá světová válka a nacistická okupace. Pamatuje si, jak na zahradě jejich domu, kde si hrál s kamarády, byly kupky sena, v nichž byly díry.

Po válce mu došlo, že se v nich skrývali partyzáni. Velice jím zasáhla tragédie vypálení Českého Malína nacisty. Po válce se přestěhoval společně se svojí rodinou do českého pohraničí. Usadil se ve Frýdlantu v Čechách, kde žije dodnes. Zúčastňuje se akcí Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel. Minulý rok ho potkala těžká tragédie v podobě záplav. Jeho dům byl v záplavové zóně a tato přírodní katastrofa ho dost poznamenala.

5.7.8 Rom pan Dušan

1. Charakterizujte váš vztah k náboženství.

„Jsem katolík. Do kostela nechodím pokaždý, ale někdy na bohoslužbu jdu. Věřím jsem z několika důvodů - moji rodiče byli katolíci a k náboženství mě vedli odmala. Víra v Boha je mi oporou v těžkých chvílích života. Přijde mi prostě normální věřit v Boha. Do kostela nechodím pravidelně, protože nepotřebuju tam být furt. Když cítím tu potřebu, tak tam samozřejmě jdu, ale to se prostě rozhodnu hnedka.“

2. V čem vidíte příčiny odklonu od organizovaných náboženských společností a církví v České republice?

„Myslím, že příčinou je to, že rodiče k tomu děti nevychovávali a málo kdo k tomu přijde sám. A ti rodiče je k tomu nevychovávali, protože jim to nepříjde důležitý. Dříve všichni chodili na mši v neděli ráno, ale dneska nikdo na mši nevstane. Vypadá to, jako by to tady nebylo, jak se říká moderní.“

3. Proč je v Libereckém kraji vysoký počet lidí bez vyznání? Je toto území nějak specifické?

„Tohle území má svoji zvláštní historii. Vždy zde bylo hodně německých obyvatel ale po druhé světové válce, kdy museli Němci odejít do Německa, se obyvatelstvo velice promíchalo. To muselo být nějak nahrazeno, a tak se tady během chvíle vytvořila nová společnost. Může to být také v tom, že dost lidí bydlelo a bydlí v chalupách odstrčených od měst. Lidi věří, ale moc se k tomu nehlásí.“

4. Které politické a historické události se procesu sekularizace týkají na Liberecku?

„Určitě to bude druhá světová válka a vývoj, který po ní následoval. To všechno náboženství nějak ovlivňuje. Pamatuju si, jak některý lidi, co chodili do kostela za

komunismu, měli problém s režimem. Lidi třeba jezdili do kostela tam, kde je nikdo neznal. Být v církvi se prostě nenosilo a lidi se chtěli vyhnout problémům. Někdo vytrval, někdo předstíral, že se vzdal, a někdo náboženství nahradil něčím jiným. To všechno se muselo na dnešní situaci nějak projevit.“

5. Jaké pozorujete hodnoty občanů v Libereckém kraji?

„Mě dělá starosti především agresivita ve společnosti vůči Romům. Lidi se starají především o svoje vlastní dobro. Obrovskou roli hrajou média, která šíří negativní atmosféru a lidi vidí pouze to, co nemají. Pak se hledá nějaký obětní beránek, který může za všechno a na něm si pak vylejeme zlost.“

6. Mění se tyto hodnoty? Byly dříve jiné?

„Před třiceti nebo dvaceti lety byly hodnoty jiné. Ono to souvisí s aktuální situací ve společnosti. Dříve byl každý rád, že je rád, a vážil si toho. Žili jsme vedle sebe poměrně bez problémů. Dneska se využívá špatné ekonomické situace k vytvoření negativní atmosféry a lidi se snaží najít viníka.“

5.7.8.1 Kazuistika

Pan Dušan pochází z východního Slovenska. Jako dítě se přestěhoval společně s celou svojí rodinou do Jablonce nad Nisou. Rodiče mu vyprávěli, že po konci války jim bylo nabídnuto ubytování a práce v bývalých Sudetech. Stejně jako ostatní rodiny se rozhodli tuto příležitost využít, protože na Slovensku panovala velice těžká ekonomická situace a od stěhování si slibovali zlepšení životních podmínek. V Jablonci nad Nisou jim byl přidělen družstevní byt a nastoupili do práce. Pan Dušan ukončil úspěšně základní školu a hned nastoupil do zaměstnání. Ve věku dvaceti let založil rodinu a dnes má pět dětí. Za svůj život vystřídal několik zaměstnání- především nekvalifikovaných. Sám říká, že se snažil vést své děti ke vzdělání, aby si dokázali najít lepší práci než on. Dnes je pan Dušan v důchodu a je hrdý na svoje vnoučata. Bohužel, ne všichni z jeho dětí mají stabilní práci.

6. Výsledky výzkumu

Následující kapitola analyzuje příčiny procesu sekularizace v Libereckém kraji. Výpovědi respondentů budou sumarizovány za účelem analýzy. Výzkum je rozdělen do třech oblastí a každá má svoji podkapitolu.

První část bude zaměřena na charakterizaci osobního vztahu k náboženství jednotlivých respondentů. Ta se bude zakládat na uváděných důvodech, týkajících se náboženského vyznání. Druhá část se bude zabývat Libereckým krajem a jeho historií ve vztahu k sekularizaci. Z výpovědí respondentů budou vyvozeny historické příčiny sekularizace na tomto území tak, jak je vnímají sami respondenti. Poslední část bude věnována životnímu stylu a hodnotám občanů v Libereckém kraji a vliv těchto faktorů na náboženství.

Vzhledem k faktu, že jsem občanem Libereckého kraje, do závěrečné analýzy budou zapojeny i mé vlastní postřehy.

6.1 Vztah k náboženství jednotlivých respondentů

V této podkapitole budou bádány jednotlivé argumenty respondentů, charakterizující osobní vztah k náboženství. Pro porozumění současné náboženské situace v Libereckém kraji jsou tyto názory velice důležité. Pomáhají nám lépe zachytit aktuální stav religiozity na Liberecku.

6.1.1 Respondenti s náboženským vyznáním

Nejprve budou analyzovány argumenty skupiny občanů s náboženským vyznáním, kterými zdůvodňují své rozhodnutí v otázce víry. Prvním z nich je přítomnost náboženství ve vlastní rodině, která rozvíjela a podporovala respondentův vztah k víře. Pan Štěpán zmiňuje: „Vyrosl jsem v křesťanské rodině a existence Boha pro mě byla přirozená. Hodně jsme se potkávali s dalšími věřícími a byl jsem tedy zvyklej se v tomto prostředí pohybovat.“ Podobné argumenty uvádí i řeholní sestra Bohumila: „Byla jsem pokřtěná jako malá v katolické církvi. Víru jsem dostala jako dar od svých rodičů, kteří mě v ní vychovávali.“ Podobně se vyjadřuje i pan Dušan: „Věřícím jsem z několika důvodů- moji rodiče byli katolíci a k náboženství mě vedli odmala.“ Je zřejmé, že přítomnost náboženství v rodině je důležitá a respondenti to uvádí jako důvod pro své náboženské vyznání.

Dalším argumentem, který se objevoval v odpovědích respondentů, byl vliv náboženství a víry na osobní život věřících. Paní Marie tvrdí: „*Věřím v Boha, protože mi vždycky pomůže v situaci, kdy potřebuju pomoci. Tomu věřím. Bůh mě vždy vyslyší a můžu se na něj vždy obrátit.*“ Podobně se vyjadřuje i pan Miloš: „*Jsem věřící, protože víra mi dodává vnitřní sílu a odvahu.*“ Pan Dušan zmiňuje podobné argumenty: „*Víra v Boha je mi oporou v těžkých chvílích života,*“ a pan Štěpán dodává: „*V době mé osobní krize jsme se více zaměřil na můj vztah s Bohem. Věřím v Boha, protože vím, že Bůh má co říct, do mého soukromého života, a ovlivňuje to pak i ty ostatní oblasti mého života.*“

Z výpovědí respondentů, kteří jsou náboženského vyznání, vyplývá důležitost náboženského života a víry v jejich privátním životě. Víra v Boha a transcendentno jim dodává vnitřní sílu a stává se oporou především v problematických životních situacích.

Zajímavým faktorem je i promítání náboženských pravidel do vlastního jednání. Jak popisuje pan Štěpán: „*Víra v to, co se píše v Bibli, formuje můj život.*“ Řeholní sestra zmiňuje podobné důvody: „*Víra pomáhá žít můj každodenní život podle Božích přikázání – naplno.*“ Paní Marie vidí problém podobně: „*Bůh mi říká, co je špatné a co je dobře, a tím se celý život řídím.*“ Pan Miloš tvrdí: „*Desatero mi slouží jako základní pravidla pro život.*“ Náboženství má v životech respondentů funkci, která jim analyzuje určitou situaci. Jedná se o křesťanské desatero, Bibli a pro paní Marii to je rozmluva s Bohem během modlitby, která ji pomůže situaci vyhodnotit.

Z výše zmíněných odpovědí respondentů plyne, že důvodů pro jejich náboženské vyznání je několik. Velice důležitým faktorem se jeví výchova k náboženství ve vlastní rodině. Vyrůstání v prostředí, kde je kladena určitá pozornost náboženské otázce, je velice důležitým prvkem. Někteří z respondentů na to velice rádi vzpomínají a uvádějí tento moment jako velice důležitý pro svůj pozdější duchovní život. Druhým důvodem je efekt náboženství a víry na privátní život člověka. Jak respondenti zmiňují, víra je jim oporou v těžkých životních situacích a nacházejí v ní podporu. Dalším argumentem je žít podle Božích přikázání, která jsou dána desaterem a řídit se podle nich v běžném životě.

6.1.2 Respondenti bez náboženského vyznání

V první části byly analyzovány výpovědi respondentů, kteří jsou věřící a ztotožňují se s určitou náboženskou organizací. Nyní se podívejme na odpovědi osob, které se naopak s žádnou náboženskou organizací neztotožňují a jsou tedy v průzkumu Sčítání lidu zařazeni v kolonce *bez vyznání*. Podívejme se, jak své rozhodnutí vysvětlují.

Pan Siegfried tvrdí následující: *„Já se považuji za „panteistu“. Ačkoliv jsem v dětství byl veden k náboženství, moje představa Boha je bez jakékoliv personifikace. Mám představu o vesmírných zákonitostech a přírodních prasíkách. Jako plnohodnotnou náhradu náboženství považuji vztah k přírodě.“* Pan Rudolf argumentuje následovně: *„Jsem nevěřící. Nikdy jsem nebyl veden k víře, protože moji rodina do kostela nechodila. Od víry mě odrazoval i fakt, že věřící lidi byli za bolševika pronásledováni a diskriminováni. Nikdy jsem neměl potřebu víry v Boha. Věřím v osud, sám sebe a své schopnosti. Věřím, že si v každé situaci dokážu poradit.“* Paní Hana vysvětluje situaci podobně jako pan Rudolf: *„V rodině nikdo není věřící a nikdo mě k víře nepřivedl. Sama jsem potřebu nikdy neměla. Víru jsem k životu nikdy nepotřebovala. Myslím tím víru v Boha. Věřím, že něco je nad člověkem, ale nedokážu to nějak popsat. Ve svém vlastním životě věřím v moje schopnosti. V dětství jsem měla hodně zájmů a prakticky jsem se s vírou nikdy nesetkala - ani ve škole ne. V tom bude asi ta příčina, protože mi víra nebyla předána.“*

Nyní budou jednotlivé argumenty, které tyto osoby zmínily během rozhovorů, analyzovány. Pan Siegfried věří v transcendentno, ale je bez specifického náboženského vyznání. To nahradil vztahem k přírodě a vírou v její síly, Bůh je přítomen právě v přírodě. Přestože byl vychováván v katolické rodině a veden k víře, jeho náboženské přesvědčení se změnilo. Jako důvod odklonu od katolické církve uvádí diskriminaci katolíků. Pan Rudolf nevyrůstal v nábožensky založené rodině. Narodil se v roce 1958 a v té době protináboženská politika komunistického režimu zásadně ovlivnila religiozitu nejenom v Libereckém kraji. Velice se podobá i výpověď paní Hany, která se s náboženstvím v rodině také nesetkala. Oba vidí příčinu ve faktu, že jim náboženskou tradici nikdo nepředal a oni sami se k ní nikdy nedostali. V době jejich dospívání bylo navíc na náboženství nahlíženo jako na něco nepřipustného, jak zmiňují. Stejně zkušenosti má i pan Siegfried. Paní Hana i pan Rudolf věří především ve své vlastní schopnosti, nicméně nepopírají existenci něčeho transcendentního. Oba respondenti se

narodili v komunistickém režimu a v tomto protináboženském prostředí se tak pohybovali od začátku svého života.

Tato skupina obyvatel je z náboženského hlediska velice zajímavá, protože v průzkumech se nehlásí k žádné církevní organizaci. Tento fakt je později prezentován jako ateismus českého národa. Je potřeba zmínit, že počet obyvatel bez vyznání se automaticky nerovná počtu ateistů. Česká republika je považována za jednu z nejateističtějších zemí na světě. Je tomu opravdu tak? Velice zajímavou výpověď podává pan Siegfried, který věří v Boha, nicméně ten není nějak specificky personifikován, nýbrž je prostoupen v přírodě. Nemůžeme tedy tvrdit, že pan Siegfried je ateista. Pan Rudolf a paní Hana nevěří v Boha, ale mají představu o něčem nadskutečném, přesahující rozumové i empirické chápání člověka. První z nich to nazývá osudem, druhý z nich to nedokáže blíže specifikovat, nicméně je si vědom přítomnosti tohoto jevu.

Z odpovědí respondentů je pozorovatelná víra v transcendentno. Každý z nich tuto nadskutečnost vnímá rozdílně, nicméně tento fakt ve víru v nadpřirozeno je přítomný. Není tedy možné tvrdit o citovaných respondentech, že jsou ateisté, protože aktivně nepopírají možnost jakékoli formy transcendence.

Shrneme-li tyto důvody respondentů, které stojí za jejich rozhodnutím, jsou jimi v první řadě absence náboženské otázky ve vlastní rodině. Dále to byla diskriminace věřících během komunistického režimu, což obyvatele odrazovalo od příslušnosti k náboženské organizaci. Jak sami respondenti zmiňují, víra v Boha byla v této době zpochybňována, a proto i oni sami byli bez náboženského vyznání. Jak bylo dokázáno, i respondenti bez konkrétního náboženského vyznání věří v přítomnost transcendentna.

6.1.3 Participace respondentů na organizovaném náboženském životě

Participace na organizovaném náboženském životě je velice zajímavé téma a nyní budou prezentovány postoje respondentů, kteří jsou náboženského vyznání. Paní Marie tvrdí toto: „*Jsem římskokatolického vyznání, ale na bohoslužby nechodím, protože nepotřebuji žádnou organizaci k mému vlastnímu vztahu k Bohu.*“ Pan Miloš je

v podobné situaci: „*Nejbliže mám ke katolické církvi, ale náboženského života se aktivně nezúčastňuju. Na bohoslužbě jsem byl pouze těsně po revoluci v roce 1989.*“ Odpověď pana Dušana se nepatrně liší od jeho předchůdců: „*Do kostela nechodím pravidelně, protože nepotřebuju tam být furt. Když cítím tu potřebu, tak tam samozřejmě jdu, ale to se prostě rozhodnu hnedka.*“ Je zřetelné, že pravidelná aktivní účast na organizovaném náboženském životě, v podání těchto tří respondentů, prakticky neexistuje.

Participace na organizovaném náboženském životě je věcí individuální. Žádný z respondentů se pravidelně neúčastní organizovaného náboženského života. Je možné vypožorovat, že se liší i důvody pro tento fakt - paní Marie vyloučila katolickou církev ze svého náboženského života a vztah s Bohem udržuje pouze v privátní sféře. Návštěva bohoslužby panem Milošem patrně vyplývá z euforického nadšení po pádu komunistického režimu a snaze o vymezení se proti bývalému režimu. Usuzováno je tak z faktu, že tato bohoslužba byla jediná, kterou pan Miloš navštívil. Ani pan Dušan není pravidelným účastníkem organizovaného náboženského života. Na jeho rozhodnutí má markantní vliv osobní duchovní potřeba a to je jediný faktor, kterým se pan Dušan řídí.

Z výpovědí respondentů byla zjištěna velice malá aktivní účast na organizovaném náboženském životě. Žádný z nich není pravidelným účastníkem organizovaného náboženského života, přestože se ztotožňují se specifickou církevní organizací a cítí se být jejími členy. V tomto případě pozorujeme, že respondenti nepotřebují ke svému osobnímu náboženskému životu veřejnou organizaci. Vše samozřejmě souvisí s důvěrou v tradiční náboženské organizace, která je dnes malá, jak bude prokázáno v následující podkapitole.

6.2 Příčiny odklonu od tradičních náboženských společností a církví v České republice

Cílem druhé části výzkumu bude nalezení odpovědi na současný stav náboženství na Liberecku a jeho příčiny. Zkoumán bude odliv věřících z organizovaných náboženských společností a charakterizován bude i vztah Libereckého kraje a náboženství.

V první části budou prezentovány názory respondentů, popisující odklon od tradičních náboženských organizací a církví, který je pozorovatelný v České republice a Libereckém kraji. Ve výpovědích se objevují tři hlavní příčiny současné situace.

První z nich, je vliv komunistického režimu. Pan Siegfried doplňuje i svojí zkušeností během nacismu: *„Za příčiny odklonu od náboženství vidím netolerantnost totalitních režimů k církvím. Už za nacismu jsem ve škole pocítoval narážky některých učitelů a posměšky některých spolužáků, že jsem byl maminkou, která byla silně věřící, veden k návštěvě kostela. Pocítuju, že totalitní režimy viděly v církvích konkurenta, což je jeden z prvních důvodů, proč lidé přestávali chodit do kostelů.“* Pan Siegfried poukazuje obecně na protináboženský postoj totalitních režimů. Pan Štěpán také zmiňuje komunistický režim: *„Doba komunismu, kdy byla církev potlačovaná a pronásledovaná a přišla o spoustu majetku.“* Paní Marie prezentuje podobný názor: *„Hlavně komunismus a jeho boj proti náboženství. Dcery vyprávěly, jak se ve třídě spolužáci smějou jednomu hochovi, o kterém se vědělo, že chodí do kostela. Nebylo to moc populární v té době.“* Dalším respondentem, kdo jmenoval totalitní režim a jeho negativní vliv na náboženství, byl pan Rudolf: *„Lidi nechoděj do kostela, protože za komunismu se do kostela nechodilo a to se projevuje, až do dnešní doby. Lidi za to byli diskriminováni.“* Dle respondentů měl komunistický režim negativní vliv na religiozitu Libereckého kraje, především v oblasti ztotožnění se s určitou náboženskou organizací. Lidé náboženského vyznání byli diskriminováni. Církevní organizace byly režimem paralyzovány zabavením majetku, internováním a pronásledováním církevních hodnostářů. Role komunistického režimu je tedy jednou z příčin současné náboženské situace v Libereckém kraji.

Podívejme se na další faktor, který byl zmíněn. Jedná se o ztrátu důvěry v tradiční církevní organizace. Paní Marie vidí jednu z příčin v: *„Nedůvěře v církevní organizace a tradiční autoritu katolické církve.“* Pan Miloš hodnotí situaci takto: *„Po revoluci tady zavládlo nadšení a my jsme s rodinou byli na mši. Tohle dlouho nevydrželo. Oni pak lidi ztratili důvěru v ty největší církve, protože si mysleli, že jim nejde o víru, ale o peníze.“* Pan Hana má stejný názor: *„Myslím, že lidi už prostě z principu církvím nevěří.“* Pan Miloš také zmiňuje ztrátu důvěry v církevní organizace: *„Podle mě jsou příčiny jasné. Lidi ztratili důvěru zejména v katolickou církev. Ztratili důvěru k těm, co jí vedou. Ztratili důvěru v její smysl pro člověka. Získat tu důvěru zpět bude dost těžký. Přijde mi,*

že katolická církev těžko získává na svou stranu především mládež.“ Pan Rudolf má stejný názor: *„Oni pak lidi ztratili důvěru v ty největší církve, protože si mysleli, že jim nejde o víru, ale o peníze.“*

Odpovědi jasně potvrzují fakt, že tradiční náboženské organizace ztratily v očích široké veřejnosti důvěru. Tento problém nezasáhl pouze náboženské organizace, nýbrž většinu veřejných organizací - např. politické strany. Postoj k těmto uskupením se dá charakterizovat slovy *lhostejnost a nedůvěra*. Ztráta důvěry se váže i s vývojem po revoluci v roce 1989. Církevní organizace, hlásící se o svůj zabavený majetek, nevzbudily mnoho sympatií v očích veřejnosti. Za všechny jmenujme spor státu a katolické církve o katedrálu svatého Víta na Pražském hradě. Legitimní nárok katolické církve na neprávem odebranou katedrálu sv. Víta nebyl brán v potaz. Tyto události pak negativně ovlivňují důvěru v katolickou církev.

Další příčinou zmíněnou v rozhovorech je způsob života ve společnosti. Pan Siegfried: *„V dnešní době obě „náboženství“ ztratily význam a společnost se orientuje na konzum. Konzum se stal novým náboženstvím.“* Stejně vidí situaci i pan Štěpán: *„Lidi vede k tomu, že nevěřej v Boha, třeba konzumní styl života - lidi se nechávají nalákat na honbu za penězma. Lidi to zaměstnává a vlastně ztrácejí čas.“* Paní Marie má stejný názor: *„V dnešní době nemají lidi čas na náboženství. Jsou zavaleni prací a povinnostmi.“* Řeholní sestra vidí příčinu v dnešním žebříčku hodnot: *„Příčiny vidím, že dnes je v popředí materialismus, člověk se více spoléhá sám na sebe, změna žebříčku hodnot (život bez sňatku, rozvodovost, antikoncepce, interrupce, ...). Jsou to věci, které náboženství neakceptuje.“* Změna životního stylu je dle části respondentů příčinou odklonu velké části populace od organizovaných náboženských společností. Respondenti vidí příčiny v individualismu a konzumním stylu života, který jim v současné době nahradil účast na organizovaném náboženském životě.

Pan Dušan i paní Hana vidí odklon od náboženských organizací v přerušení náboženské tradice: *„Myslím si, že příčinou je to, že rodiče k tomu děti nevychovávali a málo kdo k tomu přijde sám. A ti rodiče je k tomu nevychovávali, protože jim to nepřišlo důležitý.“* Paní Hana reflektuje: *„Není to moderní. Třeba v Itálii je ta tradice a prostě se to předává. Nikdo o tom nepochybuje.“* Předávání náboženské tradice určitě hraje svoji roli. V první kapitole byl identifikován fakt přítomnosti náboženské otázky v rodině jako velice důležitý pro respondenty s náboženským vyznáním.

V této kapitole bylo pojednáno o výpovědích respondentů, v čem oni sami spatřují odklon od náboženských organizací. Příčin bylo zmíněno několik. K těm nejčastěji zmiňovaným patří vliv komunistického režimu, nedůvěra v tradiční církevní organizace a konzumní styl života. Osobně vidím největší příčinu současného stavu v nedůvěře obyvatel Libereckého kraje v tradiční náboženské organizace a církve. Tato nedůvěra se netýká pouze organizací náboženských, nýbrž prakticky všech veřejných. Získání opětovné důvěry obyvatelstva, je velkým úkolem, před kterým stojí tradiční náboženské organizace. Někteří respondenti vidí příčinu odklonu populace ve způsobu života dnešní společnosti. Poslední zmiňovanou příčinou je přerušení náboženské tradice, kdy v rodinách nedochází k náboženské edukaci. Tento proces je, pro pozdější náboženský život jedince, velice markantní.

Byly analyzovány hlavní příčiny odklonu současné populace od náboženských organizací v Libereckém kraji pohledem respondentů. Příčin je několik a nelze vysvětlení tohoto jevu zobecnit pouze v jedné z nich. Je potřeba zmínit, že se jedná o tradiční náboženské organizace, které se s tímto problémem potýkají.

7. Liberecký kraj ve vztahu k náboženství

Nastínění současné náboženské situace v Libereckém kraji bylo prezentováno v teoretické části. Nyní bude ilustrován vztah Libereckého kraje a náboženství z perspektivy respondentů. V rozhovoru byl kladen důraz na zjištění příčin současného stavu, kdy je v Libereckém kraji 311 002 obyvatel bez náboženského vyznání.

Téměř všichni respondenti se shodli na procesu, který ovlivnil náboženskou situaci na Liberecku. Pan Siegfried tvrdí: „*Myslím, že to bylo zapříčiněno výměnou obyvatelstva v Libereckém kraji, tím mám na mysli odsun německého obyvatelstva a přistěhování obyvatelstva z různých koutů republiky. Náboženství má možná i silný kořeny v krajině, pozorujeme to, že po válce bylo zničeno mnoho církevních staveb (hlavně venkovské kostelíky, křížky u cest, Boží muka a křížové cesty), což svědčí o necitlivosti příchozího obyvatelstva k religiozitě krajiny.*“ On sám je českým Němcem a jeho rodiče byli katolického vyznání. Pan Štěpán také vidí příčinu v poválečném vývoji: „*Liberecký kraj je dost poznamenám především poválečnou historií. Náboženská tradice byla v mnoha případech přerušena a nové generace ho nahradily konzumerismem. Lidi dnes nemají čas na víru a náboženský život.*“ Paní Marie detailněji popisuje situaci, která nastala po

odsunu německých obyvatel, jež měla vliv na současnou religiozitu na tomto území: „*Co se týče náboženství, tak mnoho menších kostelů zůstalo opuštěných a na některých místech byli lidi bez kontaktu s katolickou církví. Tím se to tady lišilo od jiných oblastí.*“ Řeholní sestra také považuje odsun německého obyvatelstva za klíčový pro dnešní situaci. Ve své odpovědi dále vysvětluje výsledky této situace: „*Myslím si, že je to i z důvodu pohraničního území Sudety, přesouvání obyvatel. Lidé byli nuceni nechat všechno, své domovy, kraj, stát, Když člověk nemá hluboké kořeny ve své víře, těžko může těžkosti života přijmout.*“ Pan Rudolf upozorňuje na přerušení kontinuity a poukazuje na to, že situace je podobná i v Ústeckém kraji, který též patřil do Sudet: „*Tohle území bylo plný Němců a po válce se to všechno překopalo odsunem. Násilně se přerušil nějaký vývoj a stabilita. Lidi, který tady žili, byli vyhnáni. Tímhle se zpretrhaly ty kořeny a vazby. Pak sem přišlo spoustu lidí z různých míst a začínalo se znova. Ono celý bývalý Sudety jsou tímhle specifický ve vztahu k náboženství.*“ Paní Hana také připomíná osud sudetských Němců: „*Obecně v Čechách je to komunismus. Tady u nás je to specifická historie bývalých Sudet.*“ Obdobně vidí situaci i pan Miloš: „*Liberecký kraj je velice specifické území. Podle mě je příčinou velký přesun obyvatel především po druhé světové válce. Ta pozice především katolické církve byla těžce zasažena a je to vidět až do dnešní doby. Po druhé světové válce se ta tradice přerušila a německé katolíky nahradila skupina obyvatel prakticky z celého Československa. Ze Slovenska přicházeli pravoslavní, z Čech zase lidé, kteří do kostela nechodili.*“ I pan Dušan, jako zástupce sociální skupiny, která se po druhé světové válce přistěhovala do českého pohraničí, vidí příčiny situace v poválečném vývoji: „*Tohle území má svoji zvláštní historii. Vždy zde bylo hodně německých obyvatel, ale po druhé světové válce, kdy museli Němci odejít do Německa, se obyvatelstvo velice promíchalo. To muselo být nějak nahrazeno, a tak se tady během chvíle vytvořila nová společnost. Může to být také v tom, že dost lidí bydlelo a bydlí v chalupách odstrčených od měst. Lidi věří, ale moc se k tomu nehlásí.*“

Výpovědi respondentů se shodují ve faktu, že specifičnost Libereckého kraje je v jeho poválečném vývoji, kdy došlo k markantní migraci obyvatel. Vysídlení obrovského počtu Němců, kteří byli především katolického vyznání, zanechalo na tomto území následky na religiozitě, kterou byla zasažena především katolická církev. Z dobových záznamů uvedených v kapitole *Historie katolické církve na Liberecku* vidíme, že odchod německých kněží, se nepodařilo nikdy nahradit a mnoho farností zůstalo

neobsazených, což znamenalo, že obyvatelé neměli možnost navštěvovat farnost ve své oblasti. Byla přerušena dosavadní stabilita a zpřetrhány vazby.

Vysídlení německého obyvatelstva na konci druhé světové války a jeho částečné nahrazení, mělo nesporný vliv na vývoj náboženské otázky v Libereckém kraji.

7.1.1 Politické a historické události týkající se procesu sekularizace na Liberecku

V následující oblasti, která rozšiřuje předchozí otázku, byli respondenti dotazováni na konkrétní politické a historické události, které se týkají procesu sekularizace na Liberecku. Zde se výpovědi opět shodují a často bývá jmenován poválečný vývoj a komunistický režim. V této části budou jednotlivé argumenty respondentů utříděny.

7.1.1.1 Poválečný vývoj

Již v předchozí kapitole bylo vysídlení německých obyvatel zmiňováno v souvislosti se současnou náboženskou situací. Paní Marie, která se přistěhovala do Jablonce nad Nisou těsně po vysídlení německého obyvatelstva, se vyjádřila takto: „*Češi nikdy nebyli velcí katolíci. Řekla bych odsun Němců, protože Němci byli věrní katolíci.*“ Stejný názor projeví i řeholní sestra, přímý účastník poválečné situace v Jablonci nad Nisou pan Siegfried, pan Rudolf, pan Miloš i pan Dušan.

Časté jmenování řešení poválečné situace v podobě odsunutí sudetských Němců je jednou z historických událostí ovlivňující náboženskou situaci na tomto území. Mnoho respondentů popisovalo tento proces v otázce zabývající se charakterizací Libereckého kraje z pohledu náboženství a vše bylo shrnuto v předchozí kapitole.

7.1.1.2 Komunistický režim v Československu

Komunistický převrat, který se odehrál mezi 17. a 25. únorem 1948, definitivně stvrdil převzetí moci Komunistickou stranou Československa na čele s Klementem Gottwaldem. Dnes je tato událost vnímána jako přechod od demokratického uspořádání k totalitě, která ovlivnila Československo na dlouhých čtyřicet let. O postoji režimu, především ke katolické církvi, bylo pojednáno v kapitole *Historie katolické církve na Liberecku*. Respondenti spatřují v této události jednu z příčin současné situace.

Pan Štěpán vysvětluje, v čem komunistický režim ovlivnil náboženskou situaci: „*Určitě velkou roli hraje komunistický režim. Po tyto zkušenosti mají lidé strach a nedůvěru účastnit se nějakýho organizovanýho náboženství, kdy jim někdo něco nařizuje a kdy mají důvěřovat autoritám. Důležitý je také přístup a podpora od veřejných institucí, která v dnešní době moc nefunguje.*“ Paní Marie vysvětluje situaci podobně jako pan Štěpán: „*Samozřejmě, že svoji roli sehráli i komunisti a jejich válka proti náboženství, ale to je jenom jeden z důvodů. Řekla bych, že lidé ani tak neodmítají náboženství, jako spíš církev jako někoho, kdo má být mezi nima a Bohem. Je to otázka důvěry a ta zde chybí.*“ Pan Rudolf srovnává vliv komunistické strany na náboženství v Československu a Polské republice: „*Dál puč komunistů v roce 1948. Třeba v Polsku si katolická církev udržela svoji pozici. U nás na Liberecku se ale lišíme tím vývojem, kdy se zpřetrhaly vazby a náboženství se prostě nepředávalo dál. Přispěla k tomu i naše nedůvěra k organizacím obecně.*“ Paní Hana přidává velice zajímavý názor v podobě odpovědi, kde jmenuje rok 1968 a invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československé republiky: „*Já si myslím, že to byl hlavně rok 68, kdy lidi ztratili důvěru a uzavřeli se sami do sebe. To platí pro celou republiku, ale tady to bylo ještě větší. Lidi utekli na víkend na svoje chaty a zahrádky, aby měli pokoj. Ztratili prostě důvěru.*“ Pan Dušan popisuje situaci, kdy někteří věřící nechtěli prezentovat svůj náboženský postoj veřejně před obavou z perzekuce: „*Pamatuji si, jak některý lidi, co chodili do kostela za komunismu, měli problém s režimem. Lidi třeba jezdili do kostela tam, kde je nikdo neznal. Být v církvi se prostě nenosilo a lidi se chtěli vyhnout problémům. Někdo vytrval, někdo to předstíral, že se vzdal, a někdo náboženství nahradil něčím jiným. To všechno se muselo na dnešní situaci nějak projevit.*“

Z odpovědí respondentů je patrný negativní vliv komunistického režimu na náboženskou situaci na Liberecku. Vidíme, že často zmiňovaným výsledkem, je ztráta důvěry v katolickou církev jako veřejnou organizaci. Obyvatelé ztratili důvěru ve veřejné instituce zkušeností s komunistickým režimem. Jak popisuje paní Hana, velice se na tom podílel rok 1968, kdy po počátečním nadšení, přišlo tvrdé vystřízlivění v podobě invaze vojsk Varšavské smlouvy, následovanou normalizací.

Komunistický režim nevymýtil víru v nadpřirozeno, nýbrž negativně ovlivnil postoj obyvatel k tradičním náboženským organizacím a účasti na organizovaném náboženském životě.

7.2 Životní styl a hodnoty obyvatel Libereckého kraje

7.2.1 Konzumní společnost

V této kapitole bude podroben analýze vztah mezi současným životním stylem a hodnotami občanů Libereckého kraje a náboženskou situací v Libereckém kraji z pohledu oslovených respondentů.

Nejčastěji zmiňovaná charakteristika obyvatel Libereckého kraje je orientace na konzum. Dnes žijeme v konzumní společnosti a to ovlivňuje i náš duchovní život. Pan Siegfried tento fakt pociťuje: *„Pociťuju orientaci směrem ke konzumní společnosti.“* Pan Štěpán, i přes svůj mladý věk, pozoruje stejný vývoj situace a podává příklad ze svého zaměstnání: *„Uvedu příklady lidí, se kterými se setkávám v zaměstnání na základní škole a svoje vlastní vrstevníky. Zase zmíním konzumní způsob života - lidé se starají především o materiální stránku života - kladou důraz na svůj vlastní komfort, aby se jim žilo dobře. Další je kariérismus, kdy lidé vidí smysl života v dobytí určité pracovní pozice a vše tomu podřizují. U svých vrstevníků občas pozoruju honbu za požitkem a snahu si co nejvíce život užít. To má několik negativních důsledků na jejich život - alkoholismus, sexuální nezávislost.“* Velice zajímavě působí i charakterizace skupiny obyvatel stejné věkové skupiny jako pan Štěpán, kdy se cílem života v mnoha případech stává *„co nejvíce si užít“*. Jak zmiňuje pan Štěpán s konzumní společností souvisí i kariérismus, kdy se cílem životního snažení stává pracovní postavení. Paní Marie identifikuje vznik a rozšíření konzumní společnosti v komunistickém režimu: *„Komunistický režim nás naučil zaměřit se na materiální stránku života - hromadit peníze, auta a majetek.“* Pan Rudolf přináší vlastní pohled na rozšíření konzumní společnosti: *„Tohle dost souvisí s náboženstvím a jeho situací. Dneska je v popředí materialismus, který se vyvinul v konzum. Lidi si nahradili to náboženství tímhle životním stylem.“*

Fakt, že žijeme v konzumní společnosti, je nepopíratelný. Mezi znaky západní kultury patří život v konzumní společnosti. Z výpovědí respondentů vidíme, že orientace na konzum dokonce nahradila organizovaný náboženský život. Příčina tohoto jevu je viděna v komunistickém režimu, během něhož se lidé zaměřili především na hromadění majetku, protože duchovní život byl potlačován. Zvláště se pak jedná o období normalizace, kdy většina obyvatel rezignovala a ztratila naději ve zlepšení podmínek.

Jak respondenti uvádějí, příčinou současné náboženské situace je i konzumní styl života společnosti, protože lidé jsou zaměřeni na materiální stránku života.

7.2.2 Jiné charakteristiky

Respondenti uváděli i jiné charakteristiky společnosti, které je napadli. Pan Siegfried jako obyvatel Jablonce nad Nisou vidí velkou orientaci na sportovní vyžití: *„Myslím si, že se zde lidé silně orientují na sport, který motivuje široké spektrum společnosti k trávení volného času v přírodě, zejména v okolních horách.“* Velice často uváděným prvkem byl egoismus, sobeckost a lhostejnost. Pan Štěpán: *„Dále bych zmínil uzavřenost lidí a malou ohleduplnost vůči ostatním. Stačí se projet tramvají. Pozoruju také sobeckost lidí, kteří se starají především o vlastní dobro. Chlap se bojí zavázat pro rodinu a žít nesobecky, starat se o manželku a rodinu. V tom je určitá nedospělost.“* Podobně vidí situaci z pohledu důchodkyně paní Marie: *„Když nakupuji v supermarketu nebo cestuju autobusem po městě, vidím okolo sebe lhostejnost. Každý se stará o svoje vlastní štěstí a o životy jiných lidí se nezajímá. Z pohledu důchodce mi také v dnešní společnosti chybí úcta ke stáří.“* Řeholní sestra potvrzuje předchozí názory: *„Hodnoty nejenom občanů Liberecka – člověk chce vynikat nad ostatními, myslet jen na sebe, nemít zájem o ostatní. Myslím si, že spousta lidí, které znám z tohoto kraje, se dokáže dělit, mít zájem a vidět potřeby lidí.“* Pan Dušan a pan Miloš se shodují v tvrzení, že v dnešní společnosti se objevují silné projevy agresivity: *„Pozoruju vzrůstající agresi a neshodu ve společnosti. Nechci, aby to vypadalo, že je všechno špatně, pouze popisuju, co vidím okolo sebe.“* Pan Dušan situaci popisuje z pohledu romského občana: *„Mě dělá starosti především agresivita ve společnosti vůči Romům. Lidi se starají především o svoje vlastní dobro. Obrovskou roli hrajou média, která šíří negativní atmosféru a lidi vidí pouze to, co nemají. Pak se hledá nějaký obětní beránek, který může za všechno a na něm si pak vylejeme zlost. Obávám se do budoucna útoků především na romské občany.“*

Všechny tyto charakteristiky dnešní společnosti mají určitou výpovědní hodnotu ve vztahu k náboženství. Ač jsou respondenti různých věkových generací a pocházejí z různých sociálních skupin, v popisu současné společnosti Libereckého kraje se shodují. Lhostejnost, egoismus a vzrůstající agrese ve společnosti podávají určitý obrázek o stavu dnešní společnosti.

7.3 Změna v životním stylu a hodnot obyvatel Libereckého kraje

V poslední analytické části bude cílem porovnávání dřívější a současný životní styl a hodnoty občanů Libereckého kraje pohledem respondentů. V případě pana Štěpána a paní Hany, kteří věkem patří mezi nejmladší, a tudíž možnost srovnání většího časového úseku zde chybí, bylo zvoleno časové rozmezí desíti let. Ostatní respondenti použili pro srovnání časový úsek dlouhý zhruba dvě desetiletí.

V odpovědích respondentů se objevují různé názory a poznatky. Přeci jen ale nalezneme jeden styčný bod, který se objevuje u více respondentů. Jedná se o větší míru konzumního způsobu života dnešní společnosti: „Vzhledem k tomu, že mi je 24, tak těžko mohu něco srovnávat. Neustále se ale zvyšuje míra konzumu ve společnosti,“ tvrdí pan Štěpán. Stejnou myšlenku sdílí i paní Marie: „Peníze hrály určitou roli, ale ne takovou jako dneska. Dříve lidem stačilo, že měli, kde spát a kde se najíst. Dobře si pamatovali válečnou bídu...“ Paní Marie sama pamatuje boje druhé světové války během karpatsko-dukelské operace, a proto v její odpovědi nalézáme toto tvrzení. Řeholní sestra upozorňuje na mimořádnou těžkost dřívějšího života v Jizerských horách. „Vzhledem ke kraji – jídlo bylo skromnější, klimatické podmínky – tvrdší život. Někdy šlo o přežití a o zaopatření členů rodiny. V dnešní době se spousta věcí dá koupit, lidé se stěhují z kopců do měst více obydlených.“ Pan Rudolf identifikuje jako zásadní moment pro rozvoj konzumní společnosti revoluci v roce 1989: „Dříve se objevovaly počátky jakéhosi konzumu, ale nebylo to tak velký. Lidé se v nespokojenosti se situací zavírali do vlastních rodin. Ten konzum prostě odstartoval ve velké míře po revoluci.“

Pan Miloš také spatřuje rozdíl především v životním stylu a většímu příklonu ke konzumní společnosti: „Největší změnu vidím ve způsobu života. Dnes je velký důraz na hromadění majetku a předvádění se před sousedem. Lidé se chlubí fotkami z exotických dovolených a novým autem. Duchovní stránka trpí, nicméně nevymizí.“ Pan Dušan sdílí podobný názor: „Před třiceti nebo dvaceti lety byly hodnoty jiné. Ono to souvisí s aktuální situací ve společnosti. Dříve byl každý rád, že je rád a vážil si toho. Žili jsme vedle sebe poměrně bez problémů. Dneska se využívá špatné ekonomické situace k vytvoření negativní atmosféry a lidé se snaží najít viníka.“

Konzumní společnost se začala vytvářet během komunistického režimu, nicméně po revoluci a přechodu na kapitalistický způsob ekonomiky se tento styl života ještě více rozšířil. Vliv tohoto způsobu života na duchovní život zdejších obyvatel je nesporný. Rozrůstající se konzum ve společnosti, je jedním z důvodů odklonu populace od tradičních náboženských organizací a církví.

Konzumní způsob života nebyl jediným pozorovatelným faktem. Respondenti poukazují na dřívější mezilidské vztahy. Pan Siegfried: „*Soudržnost obyčejných lidí byla větší než je dnes.*“ Paní Hana přidává podobný názor: „*Možná je to jenom můj pocit, ale dřív k sobě měli lidi blíž. Dneska je každéj znechucený a ve společnosti převládá negativní atmosféra. Dříve se třeba rodiny zakládaly mnohem dřív a kdo neměl dítě v 25 vybočoval z řady. Dneska je to naopak. To o něčem svědčí.*“ I paní Marie vnímá posun v mezilidských vztazích: „*Dříve byli lidi otevřenější a pomáhali si, i když se neznali.*“

Vztahy mezi lidmi, které prošly proměnou, jsou velice zajímavým tématem. Lepší vztahy v minulosti si můžeme vysvětlit obdobnou situací, ve které se ocitli všichni obyvatelé Libereckého kraje těsně po skončení druhé světové války. Rozdíl v ekonomické síle obyvatelstva nebyl tak markantní jako dnes, kdy rozdíl mezi ekonomicky silnou a slabou částí populace se neustále zvětšuje.

7.4 Kazuistiky

Životní příběhy respondentů tvoří nedílnou součást této práce. Pomáhají identifikovat sociální prostředí dotazovaného. Osm respondentů představuje osm rozdílných životních příběhů. Shodují se ovšem v jedné skutečnosti - všichni jsou obyvateli Libereckého kraje. Pan Siegfried, paní Marie a pan Miloš byli přímo zasaženi útrapami druhé světové války. Po jejím skončení se jejich osudy vyvíjely rozdílně. Pan Siegfried zůstal v Jablonci nad Nisou. Paní Marie, pan Dušan a pan Miloš po imigraci začínali svoji životní pout' v novém prostředí. Řeholní sestra pocházející ze Slovenska převzala povinnosti svých předchůdkyň a dnes pomáhá v domě pro mentálně postižené v Horním Maxově. Pak zde máme zástupce reprezentující tři různé věkové kategorie, kteří mají společný jeden fakt - narodili se během komunistického režimu. Na osobních příbězích respondentů se podařilo zachytit pestrou historii Liberecka od druhé světové války.

8. Diskuze

V této části práce bude výzkum srovnán se současným výzkumem, zabývajícím se náboženskou otázkou v kontextu Československa případně České republiky. Jak bylo zmíněno v úvodu, Česká republika je prezentována jako jedna z nejateističtějších zemí na světě. Plyne to především z cenzu Sčítání lidu, domů a bytů. Myslím si, že výzkum mojí práce prokázal, že problém se nevyskytuje ve faktu, že Češi jsou ateisté, nýbrž v neochotě participace na organizovaném náboženském životě. Zde musí být zmíněno, že tento odklon se týká především tradičních církví. Z čeho pramení tento odklon? Respondenti jasně ukázali na ztrátu důvěry v katolickou církev jako veřejnou organizaci. Mnohdy je prezentován jako jediný důvod nastalé situace komunistický režim. Je nezbytné podotknout, že protináboženský postoj totalitního režimu se negativně projevil na religiozitě Libereckého kraje a České republiky, což prezentují především výpovědi zástupců, kteří se narodili během komunistického režimu. Jak sami vzpomínají, tento fakt měl nesporný vliv na jejich duchovní život. Respondenti často uvádějí, jako příčinu odklonu od náboženských organizací, přerušení předávání náboženské tradice v základním prvku společnosti - rodině.

Arcibiskup pražský Mons. Dominik Duka OP v článku *S naším ateismem to není tak žhavé*¹¹⁵ vydaném v deníku Mladá fronta Dnes prezentuje podobný názor o religiozitě v České republice, kdy tvrdí, že problém české společnosti spočívá především v nedůvěře v náboženské organizace. Dana Hamplová v publikaci *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí* poukazuje na vyskytující se v české společnosti víru v nadpřirozeno, přestože jsme považováni za jeden z nejateističtějších států na světě.¹¹⁶ Výpovědi respondentů, kteří jsou bez náboženského vyznání, potvrdily víru v nadpřirozeno. Odklon od tradičních náboženských organizací a církví je způsoben spíše nedůvěrou v tyto organizace než v ateismu obyvatelstva. Tradiční církve pak stojí před jejím opětovným získáním.

¹¹⁵ DUKA, Dominik. S naším ateismem to není tak žhavé. *MF DNES* [online]. 29.1.2011, [cit. 2011-04-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.dominikduka.cz/clanky-vyjadreni/s-nasim-ateismem-to-neni-tak-zhave/>>.

¹¹⁶ HAMPLOVÁ, Dana; ŘEHÁKOVÁ, Blanka. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí : Výsledky mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008- Náboženství*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2009. 139 s., 63.s.

Mezi historické příčiny současné náboženské situace v Libereckém kraji patří odsun německého obyvatelstva ze Sudet a vliv komunistického režimu. Respondenti uváděli, že vlivem této politiky se přestala předávat náboženská tradice, což vyvrcholilo v současnou situaci. Komunistický režim nese nesporně část viny na dnešní situaci, nicméně není to pouze jediný faktor současného stavu.

Poslední část výzkumu bádá životní styl a hodnoty občanů Libereckého kraje. Konzumní způsob života, který je charakteristický pro postmoderní společnosti, je jednou z dalších příčin současné situace. Respondenti identifikují problém v přílišném zaměření se obyvatelstva na materiální stránku života, které je odvádí od účasti na náboženském životě.

Závěr

Předkládaná práce se zabývala příčinami sekularizace na Liberecku. Problematika současné náboženské situace na Liberecku je velice aktuální. Cílem bylo, na základě kvalitativního výzkumu, analyzovat proces sekularizace a vyhodnotit jeho následky. Religiozita v Libereckém kraji patří dle Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 k nejnižším v celém kontextu České republiky.

V první teoretické části byla nastíněna problematika a nejprve byl definován vztah náboženství a moderní společnosti. Vzhledem k faktu, že práce bere v potaz proces sekularizace v evropském kontextu, bylo nejprve nutné identifikovat západní kulturu. Kapitola o historii katolické církve na Liberecku měla za cíl přiblížit čtenáři historický kontext vývoje této tradiční církve, která vždy patřila na území Libereckého kraje k církvi s největší členskou základnou. Následná část o historii Liberecka byla krátkou exkurzí do poválečných dějin Liberecka, s cílem zachytit historii tohoto území a obyvatelstva, které mělo za úkol, alespoň částečně nahradit vysídlené německé občany.

V empirické části byly nejdříve stanoveny cíle a podmínky kvalitativního výzkumu. Následoval doslovný přepis rozhovorů společně s kazuistikou jednotlivých členů výzkumu. V analýze byly zachyceny příčiny současné náboženské situace na Liberecku pohledem respondentů.

Vypracování této diplomové práce bylo velice přínosné z pohledu nově nabytých vědomostí. Velice zajímavým a inspirujícím se ukázala setkání s respondenty a vyslechnutí osobních příběhů. V průběhu psaní práce jsem si uvědomil složitost současné náboženské situace na Liberecku, která si jistě zaslouhuje pozornost.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY :

1. BALÍK, Stanislav ; HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 1. vyd. Jihlava : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 400 s., ISBN 978-80-7325-130-7
2. BENEŠ, E. (1996): Odsun Němců z Československa. Výbor z Pamětí, projevů a dokumentů 1940-1947. 2. vyd. K vydání připravil K. Novotný, Nakladatelství Dita, Praha 237 s., ISBN 80-85926-34-2
3. BERGER, Peter L. *The Sacred Canopy : Elements of a Sociological Theory of Religion*. Garden City, NY : Doubleday, 1967. 230 s.
4. BERGER, Peter L. . Desecularization of the World. A Global Overview. In: Berger, P.L. (ed.):*The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics* . Grand Rapids : W. B. Eerdmans Publishing Company, 1999. s. 143.
5. BOHÁČ, Zdeněk. *Atlas církevních dějin*. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999. 175 s., ISBN 80-7192-405-9
6. DURKHEIM, Émile. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. 1. vyd. Praha : Oikymenh, 2002. 491 s., ISBN 80-7298-056-4
7. FASORA, Lukáš; HANUŠ, Jiří ; MALÍŘ, Jiří (eds). *Sekularizace v českých zemích v letech 1848-1914*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 139 s., ISBN 978-80-7325-117-8
8. FIALA, Petr. *Laboratoř sekularizace : Náboženství a politika v ne-náboženské společnosti: český případ*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 183 s., ISBN 978-80-7325-141-3
9. GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. 3. vyd. Praha : Slon, 1998. 158 s., ISBN 978-80-7419-035-3
10. HAMPLOVÁ, Dana; ŘEHÁKOVÁ, Blanka. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí : Výsledky mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008- Náboženství*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2009. 139 s.,
11. Hendl, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. Vyd. 1. s. 208 ISBN 80-7367-0400
12. HOFMAN, Jiří. *Češi na Volyni : Základní informace*. 2. upr. vyd. Praha : Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1995. 32 s., ISBN 80-901872-1-1
13. KAPLAN, Karel . *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno : Doplněk, 1993. 440 s., ISBN 80-85765-27-6

14. KONIG, Franz; WALDENFELS, Hans. *Lexikon náboženství*. Praha : Victoria Publishing, 1994. 640 s., s. 371, ISBN 80-85605-51-1
15. KRÁL, Miloslav. *Soumrak ateizmu : Má lidský život kosmický smysl?*. Praha : Dobra, 2009. 407 s.
16. LEHMANOVÁ, Zuzana a kol. *Kulturní pluralita v současném světě*. Praha : Vysoká škola ekonomická, 2000. 142 s.,
17. LUCKMANN, Thomas; BERGER, Peter L. *Sociální konstrukce reality*. 1. vyd. Praha : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 216 s., ISBN 80-85959-46-1
18. LUCKMANN, Thomas. *The Invisible religion : The Problem of Religion in Modern Society*. New York : MacMillan Publishing Company, 1974. 128 s.,
19. LUŽNÝ, Dušan. *Náboženství a moderní společnost : Sociologická teorie modernizace a sekularizace*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1999. 183 s., ISBN 80-210-2224-8
20. LUŽNÝ, Dušan. *Řád a moc : Vybrané texty se sociologie náboženství*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita-Vydavatelství, 2005. 376 s., ISBN 80-210-3043-7
21. MCLEOD, Hugh. *Sekularizace v západní Evropě*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. 367 s., ISBN 978-80-7325-161-1
22. NĚMEČEK, Jan, a kol. *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. 1. vyd. Praha : Baronet, 2002. 152 s., ISBN 80-8591621-5
23. NEŠPOR, Zdeněk ; LUŽNÝ, Dušan. *Sociologie náboženství*. 1. vyd. Praha : Portál, 2007. 232 s., ISBN 978-80-7367-251-5
24. PLETICHA, Lukáš ; CÍNOVÁ, Anna. Z minulosti jabloneckých Romů – III. *Jablonecký měsíčník*. 2008, 10,
25. PLETICHA, Lukáš ; CÍNOVÁ, Anna. Z minulosti jabloneckých Romů – I. *Jablonecký měsíčník*. 2008, 8,
26. PLETICHA, Lukáš ; CÍNOVÁ, Anna. Z minulosti jabloneckých Romů – IV. *Jablonecký měsíčník*. 2009, 2, s. 16.
27. PODZIMEK, Michal. *Dějiny filosofie náboženství*. 1. vyd. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2007. 195 s.,
28. *Romové v České republice*. Vyd. 1. Praha : Sociopress, 1999. 558 s., ISBN 80-902260-7-8
29. ŠTAMPACH, Ivan O. *Přehled religionistiky*. 1. vyd. Praha : Portál, 2008. 240 s., ISBN 978-80-7367-384-0
30. VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2010. 256 s., ISBN 978-80-247-2468-3

31. VON ARBURG, Adrian ; STANĚK, Tomáš (ed.). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951 : dokumenty z českých archivů. Díl II., svazek 3, Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*. 1. vyd. Středokluky : Zdeněk Susa, 2010. 329 s., ISBN 978-80-86057-68-2
32. WILSON, Bryan. *Religion in Sociological Perspective*. New York : Oxford University Press, USA, 1992. 198 s.
33. WILSON, Bryan. *Religion in Secular Society: : A Sociological Comment*. London : C. A. Watts, 1966. 288 s.

Internetové zdroje :

1. LEBOW, Victor. Price competition in 1955. *Journal of retailing* [online]. 1955, [cit. 2011-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://hundredgoals.files.wordpress.com/2009/05/journal-of-retailing.pdf>>.
2. *ABZ slovník cizích slov* [online]. 2005-2006 [cit. 2011-02-28]. Konzumerismus. Dostupné z WWW: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=konzumerismus>.
3. *ABZ slovník cizích slov* [online]. 2005-2006 [cit. 2011-02-30]. Kapitalismus. Dostupné z WWW:<<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kapitalizmus-kapitalismus>>.
4. HALÍK, Tomáš. PROMĚNY SVĚTOVÉ NÁBOŽENSKÉ SCÉNY : pochybnosti o sekularizaci. *Respekt* [online]. Prosinec 2007, 51-52, [cit. 2011-03-15]. Dostupný z WWW: <http://www.halik.cz/clanky/respekt_prosinec2007.php>.
5. BROTÁNKOVÁ, Helena. Religiozita v České republice v církevních statistikách. *Teologické texty* [online]. 2004, 5, [cit. 2011-03-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-5/Religiozita-v-Ceske-republice-v-cirkevnich-statistikach.html>>.
6. DUKA, Dominik. S našim ateismem to není tak žhavé. *MF DNES* [online]. 29.1.2011, [cit. 2011-04-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.dominikduka.cz/clanky-vyjadreni/s-nasim-ateismem-to-neni-tak-zhave/>>.
7. Webové stránky Českého statistického úřadu . Dostupné z <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/home>>

8. stránky Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel. Dostupné z <<http://www.scvp.cz/index.html>>
9. Oficiální stránky katolické církve. Dostupné z <<http://www.cirkev.cz/>>
10. VÁVRA, Aleš. Srpen 1968: V Liberci devět mrtvých. *Liberecký deník* [online]. 21.08.2008, [cit. 2011-03-20]. Dostupný z WWW: <http://liberecky.denik.cz/zpravy_region/srpen--v-liberci-devet-mrtvych20080821.html>.
11. Oficiální stránky Mezinárodního centra duchovní obnovy v Hejnicích. Dostupné z WWW: <<http://www.mcdo.cz/index.php>>
12. Oficiální stránky Litoměřické diecéze. Dostupné z <<http://www.dltm.cz/>>

Seznam tabulek a grafů

Tabulky

Tabulka 1: Okresy s nejnižším podílem římských katolíků	44
Tabulka 2: Okresy s největším podílem římských katolíků	45

Grafy

Graf 1: Skladba obyvatelstva dle náboženského vyznání v Libereckém kraji.....	41
Graf 2: Nejpočetnější náboženské organizace v Libereckém kraji.....	42
Graf 3: Procentuální podíl věřících v krajích.....	43

SEZNAM PŘÍLOH

č. 1 mapa Protektorátu Čechy a Morava

Zdroj: BABICKÁ, Monika. Před 70 lety začala okupace českých zemí nacistickými vojsky

<http://www.rozhlas.cz/zpravy/domaci/_zprava/558908>.

č. 2 Historie Volyňských Čechů

Zdroj: HOFMAN, Jiří. Češi na Volyni.

<<http://www.scvp.wu.cz/onas.htm>>.

č. 3 Mezinárodní centrum duchovní obnovy v Hejnicích

Zdroj: internetové stránky Mezinárodního centra duchovní obnovy

<<http://www.mcdo.cz/index.php?gal=g1&nadpis=Celkov%FD+pohled+na+komplex+MCDO+a+basiliky>>.